

TĂRILE ROMÂNE ȘI LIGA SFÂNTĂ

CORNEL VIVI CIOARIC

Cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea a debutat, în planul relațiilor internaționale, în Europa est centrală, sub semnul unor mutații semnificative produse în politica externă a Porții Otomane. Noua linie politică, promovată de marele vizir Kara Mustafa, a vizat, în primul rând, consolidarea pozițiilor deținute de Imperiul Otoman în Europa și, în limitele posibilului, a creării condițiilor necesare reluării ofensivei spre centrul Continentului. În acest sens, în concepția politică a cercurilor conducătoare de la Istanbul, a început să se cristalizeze, tot mai evident, idea creării unei unități politice ungare care trebuia să însumeze și teritoriile aflate, la acea dată, în stăpânirea Casei de Austria. Scopul imediat al respectivului plan, avut în vedere de autoritățile otomane, era realizarea așa numitului „*cordon sanitar*”¹, ce trebuia să contribuie la asigurarea securității granițelor otomane, din acea parte a Europei. Cum, la cea dată, răscola maghiară antihabsburgică, condusă de Imre Thököly, continua să se manifeste cu intensitate sporită, planurile expansioniste ale Sublimei Porții au început să se contureze tot mai evident. De alt fel, situația existentă în teritoriile ungare ale Casei de Austria a constituit mobilul imediat invocat de diriguitorii politicii externe otomane în vederea justificării acțiunilor politico-militare întreprinse de Înalta Poartă, în sud-estul continentului, pe parcursul anului 1683².

Decizia, cercurilor conducătoare de la Istanbul, de a redeschide conflictul armat cu habsburgii austrieci, în vara anului 1683, a fost impulsionată și de evoluția situației internaționale, defavorabilă, în acel moment, Curții de la Viena. În primul rând este vorba de politica antihabsburgică promovată de regele Franței Ludovic al XIV-lea. Acesta din urmă, urmărind să-și sporească libertatea de mișcare în zona occidentală a continentului, a depus eforturi sporite pentru a determina Poarta Otomană să redeschidă ostilitățile cu imperialii, pe frontul din Ungaria, în vederea slăbirii pozițiilor lor occidentale. Dar, starea febrilă, generată de pregătirile de război ce se făceau, la Istanbul, în vederea apropiatei campanii militare, a fost întreținută și de revirimentul fanatismului religios islamic, care vedea în împăratul de la Viena un uzurpator³.

Într-o primă etapă, desfășurarea conflictului armat habsburgo-otoman, a fost influențată de planurile marelui vizir Kara Mustafa care, cu acel prilej, a urmărit fondarea unui „*imperiu musulman în Occident*” ce trebuia „*să fie în stare a disputa prioritatea celui din Orient*”⁴. Ambițiile marelui vizir, așa cum au fost ele consemnate de Dimitrie

¹ Cf. Thomas M. Barker, *New Perspectives on the Historical Significance of the „year of the Turk”*, în *Austrian History Yearbook*, volume XIX-XX, Part I, 1983-1984, p. 6.

² Joseph Fieller, *Die Relatione der satschafter Vineligs über Deutschlandnad österreich im siebzehnten Jahrhundert*, II Band, K. Leopold I, vol. II, Wien 1867, p. 240.

³ Cf. Thomas M. Barker, *op.cit.*, p. 5.

⁴ Cf. Dimitrie Cantemir, *Istoria Imperiului otoman. Creșterea și scăderea lui cu note foarte instructive*, traducerea de dr. Ios. Hodosiu, vol. II, București, 1878, p. 474 și urm.

Canternir, precum și încrederea acestuia într-o victorie facilă asupra trupelor imperiale, l-au determinat pe Kara Mustafa să nu țină cont de recomandările, făcute de Imre Thököly și de cea mai mare parte a pașalelor sale, de a cuceri în primul rând Ungaria, pentru a avea o bază stabilă de aprovizionare și pentru a preveni realizarea unei eventuale coaliții a creștinilor în sprijinul împăratului, și abia după aceea să fie atacată Viena⁵. Astfel, sub conducerea a marelui vizir, armata otomană s-a îndreptat direct spre capitala habsburgilor austrieci, unde a ajuns la 12 iulie 1683 după ce, pe parcurs, au fost ocupate o serie de cetăți, ce se găseau pe drumul spre Viena.

Surprinsă de înaintarea impetuoasă a trupelor otomane, Curtea de la Viena s-a văzut nevoită să părăsească capitala Imperiului și să se refugieze la Linz⁶, oraș situat în teritoriile ereditare austriece. În paralel cu luarea măsurii de evacuare a Vienei, Casa de Austria l-a trimis, din nou, pe contele Caprara într-o misiune de pace la Istanbul, în speranța evitării, în ultimul moment, a războiului cu otomanii. Dar, ca și în misiunea precedentă, din primăvara anului 1682, pretențiile exagerate ale Înaltei Porți au dus, în cele din urmă, la eșuarea oricărei tentative de salvare a păcii⁷.

Declanșarea ostilităților habsburgo-otomane, în vara anului 1683, la Dunărea de Jos, a readus în discuție situația internațională a țărilor române, înregistrându-se, în consecință, o intensificare a raporturilor politice româno-otomane și româno-austriece. Astfel, într-o primă etapă, Sublima Poartă a reactivat mai vechile obligații de vasalitate, în baza cărora i-a obligat pe cei doi domni, de la București și Iași, Șerban Cantacuzino și Gheorghe Duca, să participe, în fruntea armatelor lor, la asediul Vienei⁸. Constrânși de tumura pe care o luase situația internațională, domnii Moldovei și ai Țării Românești au fost nevoiți ca, încă de la 15 iunie 1683, să se alăture, cu circa 12000 de soldați, grosului armatei otomane⁹. Ulterior lor li s-a adăugat un detașament de 5000 de soldați ardeleni conduși de principele Mihail Apafi.

Astfel, în vara anului 1683, Poarta Otomană a știut să profite de rezultatul politicii sale carpato-danubiene, dusă în perioada următoare semnând păcii de la Vásvar, reușind să activeze unitatea de acțiune politică a țărilor române în folosul propriu. Participarea românilor la asediul Vienei a reprezentat expresia *suzeranității restrictive*, instaurată de Sublima Poartă, asupra teritoriilor de la nordul Dunării de Jos, după înfrângerea coaliției românești, de la mijlocul veacului al XVII-lea, în condițiile degradării statutului juridic al Transilvaniei odată cu instaurarea la conducerea ei a principelui Mihail Apafi.

Amenințarea reală, ce plana asupra integrității teritoriale a Imperiului Habsburgilor Austrieci, dar și asupra securității întregii Europe est-centrale, precum și incapacitatea, vizibilă, a cercurilor conducătoare imperiale de a trece la organizarea unei rezistențe adecvate, acum la debutul războiului, a dat mână liberă papei Inocențiu al XI-lea să se

⁵ Cf. Gabriel Bădărău, *Raporturile politice româno-austriece (1683-1718)*, I, în *AILAL*, tom. XXII/2, Iași, 1985, p. 463.

⁶ Cf. Joseph Fieller, *op.cit.*, p. 240.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Cf. Manfred Stoy, *Rumänische Fürsten im frühneuzeitlichen Wien*, în *Jahrbuch des Vervins für Geschichte der Stadt Wien*, Band 46, Wien, 1990, p. 176.

⁹ *Ibidem*, p. 177-178.

implice, personal, în organizarea unei ligi antiotomane¹⁰. În această direcție, primul pas a fost făcut odată cu ajutorul dat de trupele poloneze, conduse de regele Jean Sobieski, armatei imperiale în obținerea victoriei de sub zidurile Vienei. Deși, inițial, această colaborare nu a reprezentat nimic altceva decât punerea în practică a tratatului de alianță habsburgo-polonez, încheiat la 31 martie 1683, procesul închegării unei coaliții europene antiotomane, sub patronajul papalității, a fost sensibil accelerat.

Astfel, următorul pas, făcut în această direcție, a fost semnarea, la 5 martie 1684, la Linz, a actului de constituire a Ligii Sfinte, de către Curtea de la Viena, Polonia și Veneția. Ulterior, respectivul angajament a fost ratificat la Vatican de către cardinalii protectori și trimișii celor trei mari puteri¹¹. Conform tratatului proaspetții parteneri s-au angajat să lupte, în mod individual, pentru recuperarea teritoriilor pierdute, de fiecare dintre părți, în favoarea otomanilor, iar armatele lor, ar fi urmat să se reunească doar în cazul asedierii capitalei unuia dintre statele membre.

Așa cum s-a întâmplat și cu alte ocazii, și de această dată, închegarea coaliției antiotomane a fost urmată de căutarea unor noi *aliați*, în zona est-centrală a Continentului. Într-o primă etapă intențiile împăratului Leopold I, s-au îndreptat spre Transilvania, propunându-i principelui Mihail Apafi înscrierea în Liga Sfântă¹², vizând, ca prin intermediul acestei abile manevre diplomatice, să constrângă Ungaria să revină la sentimente mult mai bune față de Casa de Austria. În mod firesc următorul pas, făcut de diplomația vieneză, a constat în reactivarea *politicii românești*, una din elementele definitorii ale politicii antiotomane a Curții Imperiale. În acel moment, reluarea colaborării româno-imperiale a început să se manifeste încă de sub zidurile Vienei, unde interesele comune, ale celor două părți, i-au determinat pe aceștia să încerce reactivarea vechilor legături.

Drept consecință, Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești, a inițiat o serie de contacte secrete cu rezidentul imperial, Georg Christoph von Kunitz, care era, în acel moment, reținut în tabăra otomană. Prin intermediul mijlocirii făcute de domnul muntean ambasadorul imperial trimitea informații, în mod regulat, Casei de Austria. Se presupune, fără a exista în acest sens suficiente argumente, că tot Șerban Cantacuzino a fost cel care le-a sugerat Habsburgilor Austrieci, care coordonau apărarea Vienei, să nu se predea, informându-i că otomanii sunt pe cale să termine praful de pușcă.

În timpul asediului capitalei imperiale aceiași atitudine de cooperare cu cercurile conducătoare imperiale a adoptat-o și Gheorghe Duca, domnul Moldovei. El i-a facilitat unui trimis al lui Carol de Lorena să ajungă la rezidentul imperial von Kunitz, fără știrea otomanilor, și să se reîntoarcă, ulterior, în tabăra creștină¹³. Drept urmare, ca o recunoaștere a serviciilor făcute de români, cu ocazia asediului Vienei, generalul

¹⁰ Karl Pröhl, *Die Bedeutung prewubischer Politik in den phasen der orientalischen Frage. Ein Beitrag zur Entwicklung deutsch-türkischer Beziehungen von 1606 bis 1871*, in *Europäische Hochschulschriften*, Reihe III, Geschichte und ihre Hilfswissenschaften, serie III, Bd/vol. 315, Frankfurt am Main - Bern - New York, f.a., p. 45.

¹¹ Cf. Veniamin Ciobanu, **Românii în politica est-central europeană 1684-1711**, Iași, 1997, p. 136; Gabor Basta, István Bóna, Béla Köpeczi ș.a., **Kurze Geschichte Siebenbürgens**, Budapest, 1990, p. 366.

¹² Gabor Basta, István Bóna, Béla Köpeczi ș.a., *op.cit.*, p. 366.

¹³ Cf. Manfred Stoy, *op.cit.*, p. 178-179.

Waldstein cu ocazia unei scrisori adresate mult mai târziu, la 29 februarie 1688, domnului Șerban Cantacuzino, îi amintea, printre altele, acestuia de „*acele fapte ce Măria Ta ai făcut în vremea înconjurului Vienei*”¹⁴.

Mai mult, la 28 septembrie 1683, ambasadorul francez Seville îi scria, din Linz, regelui său, Ludovic al XIV-lea, aducându-i la cunoștință hotărârea domnilor Moldovei, ai Țării Românești și a principelui Transilvaniei de a ieși de sub suzeranitatea otomană¹⁵, cu intenția de a o accepta pe cea a Habsburgilor Austrieci. Intenția cercurilor conducătoare românești, de a abandona tabăra otomană, s-a manifestat într-un moment când Republica Nobiliară Polonă urmărea realizarea unei alianțe cu Rusia și schimbarea domnilor de la Iași și București¹⁶.

Dar, indiferent de finalitatea pe care a avut-o ajutorul dat de români austrieilor, în timpul asediului Vienei, importantă a fost orientarea lor spre o colaborare cu forțele antiotomane care, în viziunea primilor, trebuia să constituie o garanție, suficient de solidă, pentru păstrarea autonomiei țărilor române. Practic, acesta este motivul real ce a stat la baza politicii de apropiere a Moldovei și a Țării Românești față de Imperiul Habsburgilor Austrieci. Iar, victoria coaliției creștine sub zidurile Vienei nu a făcut decât să impulsioneze procesul de apropiere a țărilor române de Casa de Austria.

Tendințele centrifuge ale domnilor de la București și Iași, ce au început să se manifeste, tot mai vizibil, pe fundalul măsurilor luate de împăratul Leopold I, în vederea pacificării Ungariei și a mobilizării maghiarilor la războiul antiotoman¹⁷, nu au trecut neobservate în rândul cercurilor conducătoare de la Istanbul. Pentru a preîntâmpina pericolul apariției unor *defecțiuni* în spațiul carpato-danubian, așa cum s-a întâmplat și în timpul lui Mihai Viteazul, Înalta Poartă a recurs la o politică activă, luând o serie de măsuri cu caracter *proflactic*. Cum pericolul cel mai evident venea din Moldova, unde Gheorghe Duca fusese prins de poloni și înlocuit cu fostul domn Ștefan Petriceicu, Sublima Poartă a intervenit decisiv, instalându-l, în luna mai a anului 1684, în scaunul domnesc de la Iași, pe Dumitrașcu Cantacuzino¹⁸.

Ațiunea energetică întreprinsă de către Înalta Poartă în Moldova și-a dovedit valoarea strategică în același an când membrii Ligii Sfinte, întruniți la Linz pentru ași elabora planurile strategice de viitor, au fost nevoiți să ia în calcul și situația nou creată în Moldova. În primul rând, avem în vedere elaborarea principalului plan de acțiune, al coaliției creștine, care propunea atacarea otomanilor pe două direcții principale: prin Ungaria, Banat spre Dunăre, de către forțele imperiale, unde trebuiau să facă joncțiunea

¹⁴ Cf. Șerban Voinea Semo, *Acele frumoase fapte ce Măria Ta ai făcut în vremea înconjurării Vienei*, în *RevArh*, 3, 1983, p. 259.

¹⁵ Eudoxiu de Hunmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor 1603-1824*, vol. XVI, volum întocmit de Nerva Hodoș, București, 1912, p. 51.

¹⁶ Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești. Acte și scrisori*, vol. XI, București, 1939, p. 199; Benda Kálmán (coordonator), Juhász Gyula, Diószegi László, Fejős Zoltán, *Moldvai csángo - magyar okmánytar 1467-1706 (Documente privind pe ceangăii maghiari din Moldova)*, vol. II, Budapeșt, 1989, p. 702.

¹⁷ La 12 ianuarie 1684, împăratul Leopold I, prin intermediul unei scrisori deschise, după ce proclamă ridicarea generală la luptă, îi iartă și pe toți răsculații maghiari care doresc să revină în tabăra imperială. (Benda Kálmán, *Magyarország története kronológiai (Cronologia istoriei Ungariei)*, Budapeșt, 1989, p. 504).

¹⁸ Dimitrie Cantemir, *op.cit.*, p. 494; Eudoxiu de Hunmuzaki, *op.cit.*, p. 57.

cu trupele polone, care urmau să ajungă acolo trecând prin țările române. Pentru a asigura succesul acestei vaste acțiuni militare propovăduitorii respectivului plan aveau în intenție atragerea românilor și a celorlalți creștini, din zona Dunării, de partea Ligii Sfinte, decidând, în acest scop, pregătirea terenului diplomatic printr-o intensă campanie propagandistică procreștină¹⁹. Tot în cadrul adunării de la Linz s-a pus în discuție și problema atragerii Rusiei în războiul antiotoman²⁰, decizie care ulterior a influențat, în mod hotărâtor, evoluția relațiilor internaționale de pe *bătrânul continent*.

Încrederea manifestată de către cercurile conducătoare imperiale, în reușita acestui proiect, a fost întărită și de convingerea, manifestată în rândul Curții Imperiale, împărtășită și împăratului Leopold I, în primăvara anului 1684, de către rezidentul imperial von Kunitz și contele Caprara, că Moldova și Țara Românească se vor alătura Habsburgilor Austrieci în momentul în care armatele acestora din urmă vor înainta în Balcani²¹. Pericolul angrenării țărilor române în războiul antiotoman, ca *aliați* ai Casei de Austria, destul de concludent la începutul anului 1684, atunci când imperialii hotărâseră trimiterea unei armate puternice în Ungaria²², a obligat conducerea otomană să-și diversifice măsurile, prin intermediul cărora urmărea să-și păstreze controlul asupra spațiului carpato-danubian.

În consecință, politica de forță, folosită de către Înalta Poartă cu prilejul instalării lui Dumitrașcu Cantacuzino, în scaunul domnesc de la Iași, a fost însoțită de acordarea unor stimulente, de natură economică, care trebuia să mențină fidelitatea domnilor români față de sultan. Astfel, Moldova a fost scutită de tribut pe timp de patru ani, iar domnului de la Iași i s-a promis și hătmănia Ucrainei, în schimbul unei atitudini cât mai servile față de interesele otomane²³. Prin intermediul acestei manevre diplomatice Sublima Poartă a intenționat să submineze planurile poloneze care, la acea dată, urmăreau răscularea cazacilor împotriva padișahului de la Istanbul²⁴. Comportamentul autorităților de la Istanbul, adoptat cu acel prilej, trădează intenția Porții de a menține, cu orice preț, legăturile între principalele elemente ale politicii sale europene, într-un moment în care, așa cum scria și Dimitrie Cantemir, „...după starea prezentă a lucrurilor, era mai necesariu a defende decât a lărgi marginile Imperiului”²⁵.

Deorientarea instalată în rândul trupelor otomane, după usturătorul eșec înregistrat în timpul asediului Vienei, a fost de natură să impulsioneze contactele diplomatice dintre români și puterile creștine. Astfel, încă de la începutul anului 1684, domnul Țării Românești, Șerban Cantacuzino, împreună cu stolnicul Constantin

¹⁹ Cf. Alexandru Lapedatu, *Jurnalul principelui Jacob Sobieski, fiul regelui Ioan, asupra campaniei polone în Moldova la 1686*, în *ARMSI*, seria III, tom XIII, București, 1933, p. 2.

²⁰ Gabriel Bădărău, *op.cit.*, p. 467.

²¹ Cf. Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin vodă Brâncoveanu. Viața, domnia și epoca*, București, 1969, p. 39.

²² Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele Poloniei. Secolul al XVII-lea*, București, 1983, p. 309, 11.

²³ *Ibidem*, p. 313-314.

²⁴ Regele Jan Sobieski l-a numit, la 1 ianuarie 1684, pe cazacul Kunicki căpetenie a cazacilor care urmau să se răscolească împotriva Porții Otomane și a caimacanului domnului Moldovei. (Andrei Veress, *op.cit.*, p. 210).

²⁵ Dimitrie Cantemir, *op.cit.*, p. 506.

Cantacuzino, în corespondența purtată cu nunțul papal de la Viena, Francesco Buonvisie, și-au reiterat credința lor față de împărat și *Repubblica Christiana*²⁶. Respectiva inițiativă, de a relua vechile legături existente între cele două părți, s-a înscris pe tradiționala linie politică, constant promovată pe parcursul întregului veac al XVII-lea, de către cercurile conducătoare românești, ce urmărea menținerea autonomiei interne cu ajutorul unei puteri creștine.

Înfrângerea trupelor otomane la Viena nu a făcut altceva decât să impulsioneze colaborarea româno-imperială, după o perioadă de stagnare, în condițiile în care împăratul Leopold I, încă din timpul tratatelor purtate pentru constituirea Ligii Sfinte, a căutat să însereze, în statutul acestei organizații, recunoașterea drepturilor Coroanei Sfântului Ștefan asupra întregului spațiu geopolitic românesc²⁷. Astfel, Casa de Austria a încercat să înlăture, încă de la început, pretențiile Poloniei asupra unui spațiu geografic care, în concepția cercurilor conducătoare vieneze, aparținea de drept împăratului. De alt fel, planurile dinastice ale regelui Jan Sobieski cât și rezultatele modeste, înregistrate de campania antiotomană a Republicii Nobiliare, ce s-a rezumat, în acel moment, doar la o serie de incursiuni armate întreprinse în nordul Moldovei, l-au determinat pe domnul muntean să se orienteze, tot mai decis, spre Casa de Austria.

Evoluția politica a spațiului carpato-danubian se arăta, atunci, favorabilă planurilor de expansiune concepute de Curtea de la Viena. Înlocuirea domnului de la Iași, Dumitrașcu Cantacuzino, „*omu moale, bunu mai mult pentru timp de pace decât pentru timpuri bellice*”²⁸, cu Constantin Cantemir, în anul 1685, a făcut posibilă, sub influența manifestată de domnul de la București, orientarea Moldovei spre Casa de Austria. Alunecarea Moldovei spre tabăra imperială a survenit într-un moment deloc de neglijat pentru istoria acesteia. Astfel, odată cu domnia lui Constantin Cantemir Poarta Otomană a reactivat vechiul sistem de control al domnilor români, obligându-l pe acesta să-i trimită fiul mai mare, pe Antioh Cantemir, și patru mari boieri ostateci la Istanbul²⁹.

Mutațiile survenite în orientarea externă a țărilor române, în această perioadă de timp, trebuie analizate ținând cont și de hotărârea Casei de Austria de a se folosi, așa cum a mai făcut și altă dată, de spațiul carpato-danubian pentru susținerea efortului de război antiotoman. În acest sens au fost trimiși, în misiune diplomatică, în Transilvania și Țara Românească, călugărul iezuit Antidie Dunod și Ladislau Csáky³⁰. Prin intermediul respectivei misiuni diplomatice împăratul Leopold I și-a propus atingerea a două obiective importante pentru politica antiotomană a Casei de Austria.

În primul rând au fost purtate tratative cu principele Transilvaniei, Mihail Apafi, pentru al determina pe acesta să renunțe la suzeranitatea otomană în favoarea celei

²⁶ Viorica Lascu, **Documente inedite privitoare la situația țărilor române la sfârșitul veacului al XVII-lea**, în *AICC*, tom XII, Cluj, 1969, p. 243; nunțul Francesco Buonvisi a primit, din partea Sfântului Scaun, delicata misiune de a menține, pe cât posibil, echilibru între Casa de Austria și Republica Nobiliară Polonă, în concurența lor expansionistă la Dunărea de Jos (*Ibidem*, p. 242).

²⁷ N. Iorga, **Studii și documente**, vol. IX, București, 1909, p. 150.

²⁸ Dimitrie Cantemir, **op.cit.**, p. 494.

²⁹ *Ibidem*, p. 509.

³⁰ Ioan Lupaș, **Sfârșitul suzeranității otomane și începutul regimului habsburgic în Transilvania**, în *ARMIS*, sc. III, tom XXV, 1942-1943, p. 7.

imperiale, iar, în al doilea rând, s-a dorit încheierea unei alianțe între acesta și Șerban Cantacuzino, sub autoritatea împăratului care, în calitate de rege al Ungariei, devenea *suzeranul legitim al celor doi principii*³¹.

Presiunile exercitate, de către cercurile conducătoare vieneze, asupra Transilvaniei și a Țării Românești, în prima jumătate a anului 1685, nu au dat rezultatul scontat, și anume atragerea lor în Liga Sfântă, ci, dimpotrivă, ele au contribuit la apariția, la mijlocul anului, a unei *confederații* munteano-transilvană, îndreptată atât împotriva otomanilor cât și împotriva planurilor expansioniste ale Habsburgilor Austrieci³². Aproximarea realizată între Șerban Cantacuzino și Mihail Apafi, o consecință directă a pretențiilor de dominație emise de către Casa de Austria asupra întregului spațiu carpato-danubian, a fost și o replică dată otomanilor care, după confirmarea domnului muntean, în scaunul de la București, la 6 februarie 1685, la însărcinat pe Bosnak Sarı Suleman aga, al treilea vizir, cu misiunea apărării țărilor române, Cameniței, Oceaquivului și a Akkermanului, ca „*teritorii care fac parte din granițele islamice*”³³.

Tentativa de asimilare a țărilor române, prin intermediul acestei formulări, categoriei teritoriilor otomane indică o schimbare de tonalitate, intervenită în atitudinea Porții, față de Moldova și Țara Românească. În acest mod Sublima Poartă și-a exprimat propria iritare față de contactele diplomatice inițiate de către cercurile conducătoare românești, fără acordul Istanbulului, cu emisarii Habsburgilor Austrieci și, tot odată, față de slaba lor contribuție adusă la efortul de război al Semilunii Otomane, după ce, în perioada anterioară, reconfirmase țărilor dreptul de a-și alege domnul, acordându-le, în paralel, și o serie de stimulente materiale³⁴. Nemulțumită de atitudinea românilor, Înalta Poartă, odată cu numirea, în scaunul domnesc de la Iași, a lui Constantin Cantemir, nu a mai respectat dreptul țărilor de a-și alege domnul. Aceste inadvertențe intervenite în raporturile moldo-otomane au fost repede sesizate de către un misionar străin, rămas anonim, aflat la acea dată în Moldova, care a și consemnat că „*Domnul nu mai este ales de către stări, ci este pus, după bunul plac al sultanului, aceuia căruia îi oferea mai mult*”³⁵.

Confruntat cu pretențiile, mult sporite după anul 1684, ale celor două mari puteri, aflate în competiție pentru dominația spațiului românesc, Șerban Cantacuzino a fost nevoit să adopte o politică *duplicitară* în raporturile cu otomanii și Habsburgii Austrieci. Acesta este motivul real pentru care, în vara anului 1686, atunci când eforturile Casei de Austria pentru dobândirea Ardealului deveniseră tot mai insistente, soli transilvăneni, Sárosi și Baló, aflați în misiune la Istanbul, au declarat că acesta caută să obțină Transilvania „*mai vârtos pentru sine (dar pe ascuns nu pe față)*”, decât pentru vreuna dintre cele două mari puteri implicate în zonă. De alt fel, reclamându-i, în același an, pe

³¹ I. Moga, **Rivalitatea polonă-austriacă și orientarea politică a țărilor române la sfârșitul veacului al XVII-lea**, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj*, VI, Cluj, 1936, p. 299.

³² Andrei Veress, *op.cit.*, p. 226-227.

³³ Silahdar Findiklî Mehmed Aga, **Silahdar Tarihi**, în *Cronici turcești privind țările române*, Extrase, sec. XVII-începutul sec. XVIII, volum îngrijit de Mihail Guboglu, București, 1974, p. 369.

³⁴ Eudoxiu de Hurmuzaki, **Documente privitoare la istoria românilor**, vol. V/2, București, 1886, p. 185; Ilie Corfus, *op.cit.*, p. 313-314.

³⁵ **Călători străini**, vol. VII, București, 1981, p. 395.

Ardeleni la Poartă că nu vor să-și plătească tributul, Șerban Cantacuzino încerca să abată atenția otomanilor de la Țara Românească. În paralel cu aceasta a urmărit să-și justifice, față de Casa de Austria, poziția echivocă, adoptată de el, în legătură cu acceptarea deschisă a suzeranității Habsburgilor Austrieci³⁶.

Atitudinea prudentă, adoptată de domnul de la București, este pe deplin explicată dacă ținem cont de faptul că la Istanbul erau cunoscute legăturile sale cu imperialii, stabilite prin intermediul lui Ladislau Csaky³⁷. Pe de altă parte, după semnarea, la 28 iunie 1686, a tratatului dintre Casa de Austria și Transilvania, în mediile politice europene a început să se manifeste temerea că trupele generalului Schesffenberg, după ocuparea Sibiului, urmau să înainteze până în Țara Românească³⁸.

Prezența amenințătoare a trupelor imperiale, în Transilvania, l-a convins pe Șerban Cantacuzino să se orienteze spre o îmbunătățire a relațiilor cu domnul Moldovei și, chiar, să se gândească la o posibilă *alianță* cu regatul Poloniei³⁹, pentru a preveni o eventuală invazie a Țării Românești de către trupele habsburgice. Atitudinea adoptată de către domnul de la București, în acest moment, față de prezența militară a Casei de Austria în Ardeal, trădează faptul că, acum, la sfârșitul secolului al XVII-lea, cercurile conducătoare românești au luat în calcul o eventuală *alianță* cu Imperiul Habsburgilor Austrieci pentru a păstra autonomia țărilor române și nu pentru a realiza o schimbare de suzeranitate, cu toate consecințele ce decurgeau de aici. Urmărirea acestui obiectiv politic, în mod constant, de către domnii de la București și Iași, explică refuzul acestora de a trece, în mod deschis, în tabăra Ligii Sfinte.

Mai recent, soarta Transilvaniei a reprezentat un exemplu elocvent, pentru cercurile conducătoare românești, a ceea ce urmărea, în practică, *politica românească* a Curții de la Viena. În aceste condiții abandonarea suzeranității otomane nu a reprezentat o măsură viabilă menită să garanteze păstrarea autonomiei interne a teritoriilor românești extracarpatice.

Deoarece Ardealul și țăările române nu erau, în realitate teritorii otomane, acestea nu puteau fi ocupate, pur și simplu, militar în urma unui război de *eliberare*, de către Casa de Austria, ci trebuiau căutate anumite formule de *colaborare*⁴⁰ cu cercurile conducătoare autohtone. În cele din urmă, la modul concret, acestea au căpătat forma unor *tratate* de alianțe, impuse domnilor de la București, Iași și principelui Transilvaniei, care trebuiau să *cosmetizeze*, de fapt, instaurarea stăpânirii austriece. Aceasta deoarece succesele militare înregistrate de trupele imperiale, pe frontul din Ungaria, i-au determinat pe diriguitorii politicii externe vieneze să nu se mai mulțumească numai cu idea lărgirii sferei de influență a Casei de Austria, ci doreau transformarea teritoriilor de la Dunărea de Jos în provincii habsburgice.

Radicalizarea discursului politic al Curții de la Viena, în legătură cu Transilvania și

³⁶ Andrei Veress, *op.cit.*, p. 236-237.

³⁷ *Ibidem*, p. 248-249.

³⁸ *Călători străini* —, vol. VII, p. 406.

³⁹ *Ibidem*, p. 410.

⁴⁰ Cf. A. Magyari, *Lupta marii nobilimi ardeleni pentru păstrarea pozițiilor sale economice și politice în perioada consolidării Habsburgilor în Transilvania*, în *Studia Universitatis Babeș Bolyai*, Series Historica, Fasciculus 2. Cluj, 1971, p. 11.

țările române, a fost consecința directă atât a succeselor înregistrate pe câmpul de luptă cât și a sprijinului primit din partea Sfântului Scaun. Datorită insuccesului companiei militare antiotomane a Republicii Nobiliare Polone, papalitatea s-a orientat spre restrângerea ajutorului financiar acordat Poloniei, în favoarea împăratului. Această reorientare de optică a Statului Papal a fost însoțită de abandonarea poziției de neutralitate, de alt fel formală, adoptată în legătură cu pretențiile celor două mari puteri de stăpânire a spațiului carpato-danubian. Astfel, în luna decembrie a anului 1685, cu prilejul conciliului ținut la Varșovia, nunțul papal din Polonia, Pallavicini, a declarat că Sfântul Scaun recunoaște *drepturile* Coroanei Ungare asupra Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești⁴¹.

Dar, în acel moment, planurile antiotomane, ale Casei de Austria, erau mult mai ample, ele urmărind nu numai înglobarea românilor în Imperiu ci și a creștinilor din sudul Dunării, scop pentru care au încercat să pună în practică un plan de *subordonare* a Poloniei propriilor interese. În acest sens, la sfârșitul anului 1686, Ladislau Csáky și călugărul Del Monte au fost trimiși în turmeu diplomatic în Ardeal, Țara Românească și Polonia, iar Aristide Dunod la patriarhul Calinic al VII-lea, al Constantinopolului, cu misiunea de a declanșa răscoala antiotomană a creștinilor din sudul Dunării.

Privind din perspectiva acestor planuri de război, importanța strategică a Țării Românești, în ochii cercurilor conducătoare vieneze, a crescut simțitor. Din acest motiv, Casa de Austria a considerat că a sosit momentul ca Șerban Cantacuzino să semneze *tratatul* plănuț de mai multă vreme. Astfel, imperialii au început să-și manifeste nerăbdarea față de tergiversările venite din partea domnului de la București, călugărul Del Monte propunând chiar ocuparea militară a Țării Românești⁴².

Supus presiunilor diplomatice, în mod constant, și amenințat cu ocuparea militară a țării, Șerban Cantacuzino, profitând de eșecul înregistrat de către trupele otomane pe frontul din Ungaria, a fost nevoit să mai facă un pas important spre Casa de Austria. Despre acesta îi scria, la începutul anului 1687, ambasadorul Frederigo Comaro dogelui Veneției, transmitându-i știrea că domnul muntean a fost nevoit să facă o nouă declarație de supunere față de Curtea de la Viena⁴³.

Intrarea Rusiei în războiul antiotoman, începând cu anul 1687⁴⁴, a fost de natură să stimuleze și pregătirile militare ale Poloniei care, în vara aceluiași an, a trimis o solie la domnul Moldovei, Constantin Cantemir, pentru al determina să abandoneze tabăra otomană în favoarea Republicii Nobiliare⁴⁵. Urmărind sincronizarea acțiunilor Moldovei cu cele ale Țării Românești, Constantin Cantemir l-a înștiințat despre oferta polonă și pe domnul de la București.

Încurajat de nouă perspectivă, deschisă în războiul de la Dunărea de Jos, domnul muntean a trimis și el o solie la Iași, pentru a-i propune lui Constantin Cantemir o altă variantă de plan de acțiune antiotomană. Conform acesteia polonii ar fi trebuit să-i atace pe tătari în Bugeac iar țările române împreună cu trupele imperiale urmau să-i atace pe

⁴¹ Șerban Voinea Semo, *op.cit.*, p. 260.

⁴² Gabriel Bădărău, *op.cit.*, p. 472.

⁴³ Eudoxiu de Humuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. IX/1, București, 1897, p. 332.

⁴⁴ *Ibidem*, p.333.

⁴⁵ Andrei Veress, *op.cit.*, p. 264.

otomani în teritoriile sud-dunărene. În cazul unui accept al domnului moldovean, Șerban Cantacuzino se angaja să-l *fiure*, pe fiul lui Contantin Cantemir, Antioh Cantemir, ce se afla, în acel moment, zălog la Istanbul⁴⁶.

Demersurile diplomatice inițiate de către Șerban Cantacuzino erau, la acea dată, bine cunoscute Înaltei Porți datorită informațiilor transmise de paharnicul Stanciu Bucran, în luna iunie 1687, lui Mehmed pașa de Oradea⁴⁷. Acesta din urmă deși l-a prevenit pe marele vizir, în legătură cu respectiva inițiativă a domnului de la București, replica otomană a întârziat să apară, deoarece, așa cum scria respectivul pașă boierilor munteni pribegi în Ardeal, „...*fiecare lucru își are vremea sa, care vreme credem că Dumnezeu v-a aduce-o nu după mult ...*”⁴⁸.

Atitudinea conciliantă adoptată de către cercurile conducătoare otomane, în legătură cu evoluția situației politice a spațiului carpato-danubian, nu poate fi pusă decât pe seama evenimentelor din Ungaria. Acolo, principalele forțe militare austriece conduse de către Carol de Lorena și Emanuel Baden, fuseseră comasate în vederea declanșării unei campanii decisive în sudul Ungariei⁴⁹. Datorită creșterii presiunii militare imperiale, pe frontul din Europa est-centrală, Poarta Otomană avea nevoie de menținerea stabilității politice a țărilor române. În acest sens, deși era la curent cu preocupările domnilor de la București și Iași, Sublima Poartă a refuzat să accepte numirea „*craiiului de curuși*” (Imre Thököly – n.n.) ca domn în Țara Românească, într-o vreme tulbure, socotind că acesta ar putea fi motivul unei mari răscoale⁵⁰.

În pofida măsurilor luate, cercurile conducătoare de la Istanbul nu au putut bloca ofensiva trupelor imperiale din Ungaria. Astfel, la 11 august 1687, în urma victoriei de la Mohács, Casa de Austria a reușit să elibereze întreaga Ungarie de sub dominația otomană. Greaua înfrângere înregistrată de armata otomană, în acel an, urmată de izbucnirea mai multor răscoale în teritoriile Imperiului Otoman, au constrâns Poarta să tatoneze terenul în vederea încheierii păcii cu Habsburgii Austrieci.

Dar, cum Casa de Austria nu intenționa încă încheierea ostilităților, datorită succeselor militare înregistrate în ultima perioadă de timp, negociatorii imperiali au pus condiții de neacceptat părții otomane. Astfel, Curtea de la Viena pretindea recunoașterea stăpânirii sale asupra Ungariei, Sloveniei, Bosniei, Serbiei, Bulgariei și Transilvaniei, liberul exercițiu al religiei catolice pe teritoriul otoman ș.a.. În ceea ce privește Moldova și Țara Românească, deoarece ele nu fuseseră ocupate de armatele imperiale și nici nu erau teritorii otomane, Casa de Austria a solicitat declararea acestora ca *țări libere*⁵¹. În concret, prin intermediul respectivei formule diplomatice, Curtea de la Viena a urmărit includerea lor în sistemul politic austriac, fără a mai fi nevoită să facă mari eforturi politico-militare în această direcție.

Condițiile dure, propuse de către negociatorii imperiali, imposibil de acceptat,

⁴⁶ *Ibidem*, p. 265.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 267.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 276.

⁴⁹ Gábor Basta, István Bóna, Béla Köpeczi, ș.a., *op.cit.*, p. 368.

⁵⁰ Silahdar Finndîkîlî Mehmed Aga, *op.cit.*, p. 377.

⁵¹ Dimitrie Cantemir, *op.cit.*, p. 558-600.

împreună cu promisiunea regelui Franței, Ludovic al XIV-lea, făcută cercurilor conducătoare de la Istanbul, că v-a declanșa o mare ofensivă pe Rin, împotriva teritoriilor Casei de Austria, l-a determinat pe sultan să opteze pentru prelungirea ostilităților în Europa est-centrală. Dar, în pofida deprinderilor războinice ale noului mare vizir Köprülü Mustafa pașa, situația internațională a Porții nu justifica întreruperea negocierilor de pace.

Astfel, împăratul Leopold I, profitând de succesul înregistrat în Ungaria, a decis să exploateze în favoarea sa succesele înregistrate în recenta campanie, când întregul Regat Maghiar a intrat sub controlul Casei de Austria. În consecință, primul pas a fost făcut spre Transilvania care, la 27 octombrie 1687, a fost constrânsă să semneze tratatul de la Blaj⁵², ce a marcat, din punct de vedere oficial, ieșirea acestui teritoriu de sub controlul Imperiului Otoman și intrarea lui sub suzeranitate habsburgică.

Importantele succese reputate, de Curtea de la Viena, în Ungaria și Transilvania, i-a convins pe majoritatea diriguitorilor politicii externe imperiale că sosise momentul ca efectele lor să fie extinse și asupra spațiului extracarpatic. Încoronarea lui Iosif I, fiul împăratului Leopold I, la 9 decembrie 1687, ca rege al Ungariei, odată cu declararea succesiunii la Coroana Sfântului Ștefan ereditară în sânul Casei de Austria, de către dieta maghiară întrunită la Bratislava⁵³, după ce, la 1 decembrie 1687, Habsburgii Austrieci au dat o nouă amnistie răsculaților unguri⁵⁴, a dat un nou imbold tezei privind recuperarea dependențelor vechiului Regat Maghiar.

În acest context s-au reluat, cu o intensitate mult sporită, presiunile făcute asupra domnilor de la București și Iași, pentru a-i determina să accepte suzeranitatea Casei de Austria. Astfel, la sfârșitul anului 1687, după ce i-a acordat lui Șerban Cantacuzino titlu de conte al Imperiului, împăratul Leopold I i-a promis că, în schimbul trecerii sale în tabăra austriacă, refacerea Imperiului Bizantin, teză ce a fost intens vehiculată la vremea respectivă, după alungarea otomanilor din Europa, s-ar face cu el împărat⁵⁵.

În paralel cu negocierile purtate cu domnul de la București, Curtea de la Viena, profitând și de slaba prestație a Poloniei în plan internațional, a făcut presiuni și asupra domnului Moldovei, Constantin Cantemir, să înceapă tratativele cu imperialii. Rezultatul acestora s-a concretizat în *tratatul* semnat la 15 februarie 1690, prin intermediul boierilor Ioan Buhuș și Petru Jurașcu, la Sibiu, în urma căruia Constantin Cantemir urma să se supună Casei de Austria în momentul în care trupele imperiale ajungeau la Brăila și Siret⁵⁶.

Demersurile diplomatice austriece, inițiate în spațiul extracarpatic, la sfârșitul anului 1687 și începutul anului 1688, trebuie puse în legătură și cu subiectul dezbaterilor ce au avut loc în sânul Consiliului Aulic de Război, întrunit la Viena, cu privire la soluțiile ce trebuiau adoptate în privința direcției pe care trebuia să o urmeze ofensiva militară

⁵² Ioan Lupaș, *op.cit.*, p. 18.

⁵³ Francesco Grisellini, *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*, Prefață, traducere și note de Costin Feneșan, Timișoara, Editura Facla, 1984, p. 94.

⁵⁴ Benda Kálmán, *Magyarország...*, p. 510.

⁵⁵ Dimitrie Cantemir, *op.cit.*, p. 506. nota 73; Teresa Ferro, *I misionarii cattolici in Moldavia nei sec. XVII-XVIII*, în *L'Annuario dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia*, Casa Editrice Muzeul Saru Mare, 1999, p. 74).

⁵⁶ Andrei Veress, *op.cit.*, p. 400; Ioan Lupaș, *op.cit.*, p. 18.

imperială. Cu acel prilej s-au luat în discuție două obiective majore: primul își propunea ocuparea Banatului Timișoarei, ceea ce ar fi asigurat un control mai bun asupra Transilvaniei, și „*Pe de altă parte prin aceasta ar fi fost deschisă calea spre Țara Românească și Moldova*”; iar un al doilea obiectiv era Belgradul⁵⁷, a cărui ocupare deschidea drumul spre Istanbul. Mirajul deschiderii unei căi de acces către inima teritoriilor otomane a determinat Curtea de la Viena să se decidă ca, în primul rând să ocupe Belgradul, fără ca prin această decizie spațiul românesc să fie *neglijat*.

Astfel, la sfârșitul anului 1687, iezuitul Antidie Dunod a fost trimis din nou în Țara Românească fiind însărcinat cu misiunea de a-l convinge pe Șerban Cantacuzino să participe la războiul antiotoman împreună cu creștinii din sudul Dunării. În paralel cu această misiune diplomatică împăratul Leopold I a lansat, în luna septembrie 1687, un manifest către creștinii din Balcani, chemându-i la lupta sub conducerea domnului de la București. Acesta din urmă solicitase, pe parcursul negocierilor purtate cu trimisul imperial Antidie Dunod, Casei de Austria recunoașterea și garantarea domniei în sânul familiei Cantacuzino, redobândirea cetăților ocupate de către otomani, libertatea de exercițiu a religiei ortodoxe, drept de azil în Transilvania, titluri nobiliare imperiale pentru membrii familiei sale.

Dar, cum în practică Șerban Cantacuzino a urmărit amânarea momentului semnării *tratatului*, el l-a trimis la Viena, la sfârșitul anului 1687, pe Antonie Ștefan pentru a continua negocierile acolo. Rezultatul acestora i-a parvenit domnului de la București în luna februarie a anului următor cu ocazia unei noi misiuni diplomatice a lui Antidie Dunod și Ladislav Csáky⁵⁸.

Prin intermediul ultimelor solii împăratul Leopold I i-a oferit domnului muntean un tratat de supunere pentru el și urmașul său, prin care îi acorda libertate religioasă, retrocedarea cetăților ocupate de otomani, întărirea dreptului ereditar la domnie în familia Cantacuzino, titluri nobiliare pentru membrii acesteia, promițând, că la încheierea păcii, Țara Românească și Moldova vor fi scoase de sub stăpânire otomană. În schimbul acestor facilități țara trebuia să plătească noului suzeran un tribut anual în valoare de 150 de pungi cu bani care, în caz de nevoie, putea fi dat și în produse⁵⁹. Dar, în pofida *generozității* afișată de către Casa de Austria, nici de această dată nu s-a putut ajunge la un acord definitiv datorită prudenței manifestate de Șerban Cantacuzino, vizibil marcat de tratamentul dur aplicat Transilvaniei, după acceptarea *protecției* Maiestății Sale Imperiale.

În aceste condiții, pentru a evita soarta Ardealului, domnul de la București s-a orientat și spre alți posibili *parteneri*, cu ajutorul cărora spera să poată tempera elanul Casei de Austria în spațiul extracarpatic. După soliile trimise la Moscova, ce era văzută la acea dată ca un posibil *partener*, în luna ianuarie 1688, și Polonia, unul dintre vechii piloni ai acțiunilor externe românești, în vara aceluiași an, el a semnat, la sfârșitul anului, o *alianță* cu țarul Rusiei⁶⁰. Negocierile purtate cu Republica Nobiliară și Moscova au avut

⁵⁷ Francisco Grisellini, *op.cit.*, p. 94.

⁵⁸ Gabriel Bădăraș, *op.cit.*, p. 473.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 474.

⁶⁰ Dimitrie A. Sturza, C. Goleșcu-Vartic, *Acte și documente relative la istoria României*, vol. I, București, 1910, p. 12-13.

loc într-un moment când trupele austriece erau angajate în asediul Belgradului, iar împăratul Leopold I făcea mari presiuni, asupra domnilor de la București și Iași, pentru a se angaja în războiul antiotoman. În acel moment diplomația imperială devenise nerăbdătoare deoarece țările române le erau imperios necesare pentru asigurarea aprovizionării armatei imperiale angajată în campanie în Peninsula Balcanică.

Degradarea accentuată a puterii militare a Porții Otomane, care, la un moment dat, părea incapabilă să gestioneze grava criză internă și externă în care se afla, a dat naștere, în Europa, la o efervescență ce s-a manifestat prin elaborarea a numeroase planuri care vizau, în principal, împărțirea Imperiului Otoman. Astfel, încă din anul 1686, vechiul aliat al Înaltei Porți pe Continent, în speță Franța, a elaborat două proiecte de acest gen, unul dintre ele purtând semnătura regelui Ludovic al XIV-lea iar celălalt pe a lui Pere Cappen. Însușind, în general, concepte tradiționale ale politicii antihabsburgice ale Parisului, ambele proiecte militau pentru o împărțire a teritoriului otoman în așa fel încât țările române să revină Republicii Nobiliare Polone pentru ca Transilvania și Ungaria să revină Casei de Austria. Cum Franța, la acea vreme, urmărea să-și consolideze și să-și extindă influența în Europa est-centrală, pentru a menține la cote ridicate presiunea exercitată asupra graniței răsăritene a Imperiului Habsburgilor Austrieci, își *rezervase*, pentru sine, Grecia și Peninsula Balcanică⁶¹.

Confruntată cu aceste pretenții de arbitraj francez, într-o zonă geopolitică considerată, de către cercurile conducătoare imperiale, a fi rezervată satisfacerii intereselor politico-economice ale Habsburgilor Austrieci, Curtea de la Viena a reacționat prompt, elaborând propriile planuri de reorganizare a spațiului geopolitic de la Dunărea de Jos. Astfel, imediat în același an 1686 cardinalul Kollonitsch a elaborat proiectul intitulat *Structura regatului Ungariei*, supranumit și *Kollonitsch diktat*, care, ulterior, a influențat întocmirea mult mai elaboratului proiect numit, sugestiv, *Promemoria sull'Ungheria, Transilvania, Valachia e Moldavia*⁶². Autorul, un colaborator, al împăratului Leopold I, rămas anonim, propunea, prin intermediul acestuia, reorganizarea administrativă, militară și economică a Ungariei, Transilvaniei și a țărilor române. Scopul acestor măsuri era de a asigura, în timp, dezvoltarea unei lungi perioade de dominație habsburgică, în Ungaria și cele două țări române, pentru a susține politica balcanică a Curții de la Viena.

Proiectul în speță poate fi considerat, în mare măsură, un răspuns dat anarhiceii nobilimi maghiare, după ce cu prilejul încoronării arhiducelui Josef I ca rege al Ungariei, împăratul Leopold I a promis readucerea, în cadrul coroanei Sf. Ștefan, a *dependințelor* sale istorice, între care, firește, erau incluse și Moldova și Țara Românească. Astfel, ca o consecință firească a evoluției războiului, succesele militare, înregistrate de către armatele imperiale, în cursul anilor 1687-1688, au readus în actualitate mai vechea teză a *drepturilor istorice*, ale Coroanei Maghiare, asupra țărilor române. În acel moment, în cadrul politicii externe imperiale, a început să se contureze, tot mai accentuat, tendința Casei de Austria de a include *politica sa românească* într-un context mult mai larg al politicii sale balcanice. La data respectivă, o latură importantă a acesteia din urmă a

⁶¹ Constantin Șerban, **Românii și problema Orientală (1683-1713)**, în *RevIst*, 33, 1980, 10, București, p. 238.

⁶² I.D. Snagov, **Monumenta Romaniae Vaticana**, Manuscripts Documents Maper, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1996, p. 138.

constituit-o atragerea creștinilor de la sudul Dunării în războiul purtat de Liga Sfântă cu Sublima Poartă.

În acest context s-au înscris și ofertele concrete făcute sârbilor cărora li s-a propus să accepte strămutarea pe teritoriile ereditare austriece. Astfel, la 18 iunie 1690, adunarea clerului sârb, întrunită la Belgrad, a adoptat un răspuns favorabil față de propunerile venite din partea Curții Imperiale, solicitând, totodată, în schimbul acesteia, garanții importante, mai ales în plan religios⁶³. *Marea Migrație* sârbă, începută în a doua jumătate a anului 1690, sub conducerea patriarhului Arsenie al III-lea Camojovic, în Imperiul Habsburgilor Austrieci, poate fi considerată unul dintre succesele importante reputate de către politica balcanică a Casei de Austria.

Compania victorioasă, purtată la sudul Dunării în anii 1687-1688, a întărit convingerea împăratului Leopold I că sosise momentul tranșării, în favoarea sa, a problemei Țării Românești. După cum spunea, încă din luna ianuarie a anului 1688, Marco d'Aviano, unul dintre apropiații împăratului, că în rândul cercurilor conducătoare vieneze se conturase convingerea potrivit căreia ocuparea Belgradului va facilita încorporarea Serbiei, Bosniei, Bulgariei, Moldovei și Țării Românești, pentru a-l încorona pe regele Ungariei ca *Rege al României*⁶⁴.

Nemulțumiți de atitudinea adoptată de către Șerban Cantacuzino, care, în pofida tuturor așteptărilor imperialilor, a refuzat să aprovizioneze armatele imperiale implicate în operațiunile militare de la Belgrad și Petrovaradin, Curtea de la Viena a dat ordin generalului Frederico Veterani, în luna august 1688, să pătrundă cu trupele, pe care le avea la dispoziție, în Țara Românească într-o veritabilă demonstrație de forță, ce ar fi trebuit să-l *convingă*, pe domnul de la București, să accepte *alianța* Casei de Austria.

Desfășurarea armatei imperiale pe teritoriul Țării Românești nu a făcut nimic altceva decât să sporească pericolul unei intervenții otomane la nordul Dunării, deoarece Înalta Poartă nu-și permitea, în acel moment, să piardă controlul asupra țărilor române, Sesizând, în mod corect, pericolul ce plana asupra țării, Constantin Brâncoveanu, trimisul domnului în tabăra austriacă, a reușit să-l convingă pe generalul Veterani să se retragă⁶⁵. Cu toate acestea, stabilindu-și tabăra la Câmpulung, *emisarul* împăratului a continuat să exercita noi presiuni asupra domnului Șerban Cantacuzino, încercând să-l determine pe acesta să trimită o solie la Viena, împutemicită să încheie *tratatul*⁶⁶.

După ce, în întâlnirea din 16 septembrie 1688, dintre generalul Veterani și delegația munteană, formată din aga Constantin Bălăceanu, aga Constantin Brâncoveanu și Mihai Cantacuzino, s-a promis trimiterea unei solii în capitala Imperiului, corpul expediționar austriac s-a retras spre Brașov. Astfel, după respectivul episod, la începutul lunii octombrie 1688, Șerban Cantacuzino a trimis spre Viena solia mult disputată, formată din marele spătar Iordache Cantacuzino, marele agă Constantin Bălăceanu, comisul Șerban Vlădescu și Șerban Cantacuzino, nepotul domnului. Dar, la sfârșitul lunii

⁶³ Ljubivaje Cermovic, *Vojvodina under Turkish Rule*, în *The Museum of Vojvodina*, Novi Sad, 1997, p. 160; Slavko Gavrilovic, *Introduction*, în *Ibidem*, p. 132 și urm.

⁶⁴ I. Radonic, *Situațiunea internațională a Principatului Țării Românești în vremea lui Șerban Cantacuzino (1678-1688)*, în *ARMSI*, s. II, t. XXXVI, 1914, p. 22.

⁶⁵ Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op.cit.*, p. 46.

⁶⁶ Andrei Veress, *op.cit.*, p. 285.

octombrie, în timp ce delegația se afla pe drum, domnul de la București a murit fără a mai cunoaște rezultatul misiunii, în locul său fiind ales Constantin Brâncoveanu⁶⁷. Deși, acesta din urmă, a confirmat plenipotența soliei, el a condiționat orice aplicare a viitorului tratat de prezența trupelor militare imperiale, în număr suficient, pe teritoriul Țării Românești.

Ajunsa la Viena, la 10 ianuarie 1689, delegația munteană a început tratativele cu contele Jörger și baronul Dorsch. Deși ele s-au întins pe parcursul întregii luni, cele două părți nu au reușit să ajungă la un numitor comun. Nemulțumit de evoluția negocierilor, împăratul Leopold I a emis o diplomă pentru Țara Românească, nerecunoscută de către Constantin Brâncoveanu⁶⁸, deoarece ea nu însuma, în textul său, o seamă de cereri, formulate de delegații români, cum ar fi: domnie ereditară în familia Cantacuzino, domni dintre Cantacuzini în Moldova, autonomia țării, acordarea de domenii în Transilvania⁶⁹.

Acceptarea, pe moment, a respectivei diplome, de către delegația munteană, trebuie pusă pe seama intențiilor, manifestate de Curtea de la Viena, de a invadea din nou Țara Românească, proiect ce se dorea pus în practică în lunile noiembrie-decembrie. Deși respectiva amenințare nu a mai fost tradusă în practică, acțiunea a fost împiedicată doar de lipsa trupelor necesare și de teama pierderii Transilvaniei, în cazul unei eventuale acțiuni militare a tătarilor⁷⁰.

Temerile austriece erau pe deplin justificate dacă ținem cont de faptul că tătarii, aflați, în acel moment, sub comanda hanului Selim Ghirai, au solicitat Porții, în iarna anului 1688, permisiunea de a ierna în Bugeac și nu în Crimeea deoarece „*raialele din Moldova, Țara Românească și ceea ce a mai rămas din Ardeal, precum și raialele din toată Rumelia răsculându-se vor pune mâna pe țările padișahului până la țărmul Mării Negre*”⁷¹. Prezența trupelor tătare, în apropierea granițelor țărilor române, a reprezentat un motiv suficient de convingător, care l-a îndemnat, pe Șerban Cantacuzino și pe succesorul său, la prudență politică. Situația respectivă era cu mult mai delicată datorită faptului că Înalta Poartă era la curent cu inițiativele întreprinse în plan extern de către cei doi domni de la București. Astfel, în pofida faptului că după ocuparea Belgradului diplomația imperială a început să se pronunțe, cu stăruință, pentru integrarea Țării Românești în sistemul politic austriac⁷², o atitudine fățișă prohabzburgică nu putea fi adoptată, în acel moment, la București.

Fără a se lăsa dus în eroare de slăbirea puterii militare a otomanilor, Constantin Brâncoveanu a înțeles, încă de la începutul domniei, că cea mai indicată soluție, în privința Țării Românești, era adoptarea unei poziții de expectativă care să conserve echilibrul între cele două mari puteri aflate în război. În cele din urmă, atitudinea adoptată de către domnul muntean s-a dovedit inspirată, deoarece începutul anului 1689 a debutat cu noi negocieri de pace purtate între Liga Sfântă și Înalta Poartă. Demararea lor a fost

⁶⁷ *Ibidem*, p. 297.

⁶⁸ Cf. Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op.cit.*, p. 147.

⁶⁹ *Istoria Țării Românești de la 1688 până la martie 1717*, Ediție îngrijită de C. Grecescu, București, 1959, p. 12-13.

⁷⁰ Andrei Veress, *op.cit.*, p. 307.

⁷¹ Silahdar Fındıklılı Mehmed Aga, *op.cit.*, p. 378; Andrei Veress, *op.cit.*, p. 275-276.

⁷² Alexandru Marcu, *Date ce ne privesc în autobiografia contelui Marsili*, în volumul *Închinare lui Nicolaie Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Cluj, 1931, p. 249.

decisă într-o întâlnire a membrilor coaliției creștine, ținută la 5 februarie 1689, la Viena⁷³, după ce cu puțin timp mai înainte, la 20 ianuarie 1689, împăratul Leopold I a avut o întrunire cu delegația otomană condusă de Alexandru Mavrocordat și Zulficar Efendi⁷⁴. Oferta de pace propusă de către otomani l-a determinat pe conducătorul Casei de Austria să acționeze energic în ceea ce privește situația Țării Românești. Probabil împăratul a urmărit ca, în cadrul preconizatei tratative de pace cu Poarta Otomană, să-i pună pe delegații sultanului în față faptului împlinit și anume instaurarea suzeranității habsburgilor austrieci asupra principatului nord dunărean.

Negocierile propriu zise au debutat, la 10 februarie 1689, cu întâlnirea dintre plenipotențiarul imperial von Kinsky, Carafa, Strathman, Stahrenberg și delegația otomană. Pentru a asigura buna desfășurare a tratativelor împotemicității sultanului au venit cu două propuneri concrete: Prima dintre ele se referea la semnarea unui armistițiu, pe o perioadă redusă de timp, în urma căruia Ungaria avea să revină Casei de Austria, Transilvania căpăta un statut juridic de *suzeranitate colectivă* habsburgo-otomană, Căminuța era redată Poloniei iar Belgradul trebuia să revină Înaltei Porți. Cea de a doua variantă lua în calcul posibilitatea semnării unei păci durabile dacă sudul Ungariei și Belgradul reveneau otomanilor.

Propunerilor de pace, de alt fel moderate, venite din partea Istanbulului împăratul Leopold le-a răspuns cu o serie de cereri exacerbate. Astfel, el a solicitat ca Ungaria, Slovenia, Croația, Bosnia, Serbia, Bulgaria și Transilvania să revină Casei de Austria, iar Moldova și Țara Românească să fie declarate *libere*; dreptul de exercițiu al religiei pentru catolicii din Ierusalim și extrădarea lui Imre Thököly. Respectivelor cerințe li s-au adăugat, ulterior, și pretențiile formulate de către ceilalți membri ai coaliției creștine. În acest sens, Republica Nobiliară Polonă solicita ca întreaga Crimee și țărilor române să devină apanajul Varșoviei, iar, la rândul său, Veneția dorea ca Moreea, o parte din Dalmația și insulele pe care le stăpânea deja să-i fie cedate de către otomani⁷⁵.

Deși sus menționatele negocieri de pace s-au întins pe o perioadă destul de îndelungată, derulându-se aproape pe întreg parcursul anului 1689, Casa de Austria, urmărind acapărarea spațiului carpato-danubian și a altor teritorii din Balcani ca „unele ce fuseseră, fără îndoială, dependente de regatul Sf. Ștefan”⁷⁶, s-a folosit din nou, pentru a-și asigura suportul ideologic, de teza *drepturilor istorice* ale Coroanei Sf. Ștefan asupra acestor teritorii. Ea trebuia, în concepția cercurilor conducătoare austriece, să mascheze adevăratele intenții ale Curții de la Viena și anume extinderea granițelor Imperiului.

Din acest motiv, negocierile de pace, ce au debutat la Viena, la începutul anului 1689, s-au desfășurat sub semnul ireductibilei contradicții de interese manifestate între cei trei mari competitori pentru supremație la Dunărea de Jos: Casa de Austria, Poarta Otomană și Polonia, datorită neînțelegerilor în privința statutului juridic al țărilor

⁷³ Benda Kálmán, *Magyarország...*, p. 513.

⁷⁴ Cf. A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. VIII, Ediția a III-a, București, f.a., p. 38; *Călători străini...*, București, 1983, p. 87.

⁷⁵ Dimitrie Cantemir, *op.cit.*, p. 599, A.D. Xenopol, *op.cit.*, p. 38, Paul Cernovodeanu, *Alexandru Mavrocordat Expatriatul*, în *Diplomați iluștri*, vol. IV, București, 1983, p. 27.

⁷⁶ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XX, București, 1911, p. 81.

române⁷⁷. În comparație cu alte situații similare, de această dată pretențiile de dominație asupra spațiului românesc, emise de către cercurile imperiale, au fost însoțite și de o serie de măsuri concrete care, în viziunea acestora, trebuiau să asigure atingerea obiectivelor propuse.

Astfel, încă de la 31 ianuarie 1689, împăratul Leopold I a luat-o sub protecția sa pe văduva fostului domn muntean Șerban Cantacuzino⁷⁸, în vederea folosirii ei și a celorlalți boieri grupați în jurul său ca instrument de presiune asupra lui Constantin Brâncoveanu. De alt fel, între timp, și în Moldova desfășurarea evenimentelor luaseră o turnură favorabilă Casei de Austria, deoarece o parte a boierimii moldovene a început să privească cu ochi binevoitori o eventuală *alianță* cu imperialii⁷⁹ în condițiile în care în Bugeac se găseau concentrate importante forțe militare otomano-tătare⁸⁰.

Starea de spirit prohabzburgică, existentă la acea dată în Moldova, era bine cunoscută Curții de la Viena, deoarece, încă de la 29 martie 1689, misionarul catolic Fra Antonio Giorgini îi sugera, prin intermediul unei scrisori, generalului Vetterani să pătrundă cu armata în acest stat, deoarece majoritatea boierilor ar trece de partea sa părăsindu-l pe actualul domn în cazul unei eventuale opoziții a acestuia⁸¹. Convinși de evoluția favorabilă a situației din Moldova, imperialii au considerat că este necesar să crească presiunea politică și asupra Țării Românești. Rezultatul direct, al eforturilor diplomatice depuse de Casa de Austria, odată cu începutul anului 1689, s-a concretizat în scrisoarea adresată de către Constantin Brâncoveanu, la 9 iulie 1689, contelui Mihail Teleki prin care îl înștiința pe acesta că este de partea Casei de Austria și a creștinilor în general⁸².

Progresele semnificative înregistrate de diplomația Vienei în spațiul carpato-danubian nu au trecut neobservate de către Înalta Poartă care, presată și de puternica criză internă ce începuse să-și facă simțită, tot mai acut, prezența⁸³, a fost nevoită să adopte mai multe măsuri, cu caracter asiguratoriu, în vederea menținerii Moldovei și a Țării Românești în sistemul său politic. Astfel, în primul rând s-a urmărit întărirea controlului militar, trimițându-se, în acest sens, mai multe nave de război în patrulare pe Dunăre⁸⁴. În concepția Porții respectiva desfășurare de forțe trebuia să tempereze tendințele, tot mai accentuate, vizibile, de alt fel, și de la Istanbul, de apropiere a țărilor române de puterile creștine. Caracterul profilactic, rezultat din atitudinea cercurilor conducătoare otomane, a devenit mult mai pregnant în condițiile în care, la 29 octombrie 1689, marchizul Ludovic von Baden, după ce a ocupat cetatea Vidin, și-a manifestat dorința, printr-o scrisoare adresată împăratului, să ierneze, cu restul armatei, în Țara Românească, în pofida opoziției manifestate de domnul de la București⁸⁵.

⁷⁷ Cf. Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, p. 142.

⁷⁸ Andrei Veress, *op.cit.*, p. 314-315.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 320.

⁸⁰ Viorica Lascu, *op.cit.*, p. 261.

⁸¹ Andrei Veress, *op.cit.*, p. 335.

⁸² *Ibidem*, p. 373-375.

⁸³ *Ibidem*, p. 354.

⁸⁴ Eudoxiu de Hurmuzaki, *op.cit.*, vol. IX/1, p. 345.

⁸⁵ Andrei Veress, *op.cit.*, p. 383-386.

Astfel, la 9 noiembrie 1689, armata imperială a trecut Dunărea, pe la Vidin, și a pătruns în Muntenia, obligându-l, în acest fel, pe Constantin Brâncoveanu să încheie, la 28 noiembrie 1689, o convenție prin care se angaja să aprovizioneze regulat trupele austriece. Deși era conștientă că prin această desfășurare de forțe Constantin Brâncoveanu urma să fie compromis, în mod definitiv, la Poartă, unde a început să se pună, tot mai insistent, problema mazilirii lui⁸⁶, Curtea de la Viena nu a răspuns pozitiv la demersurile inițiate de către acesta în vederea evitării unei eventuale staționări a trupelor imperiale pe teritoriul Țării Românești.

Mai mult, situația s-a complicat deosebit de periculos odată cu pătrunderea unui nou corp de armată imperială, condus de generalul Heissler, pe la Brașov, în principatul românesc de la sud de Carpați, care a ocupat orașele Târgoviște și București. Scopul acestor noi *mesageri* ai Casei de Austria era acela de a-l convinge pe domnul muntean să respecte *tratatul*, încheiat în ianuarie 1689, precum și acela de a-l forța să plătească 70.000 de florini pentru iemarea armatei. Pentru a-și asigura succesul generalul Heissler l-a șantajat pe Constantin Brâncoveanu venind însoțit, în această misiune, de stolnicul Constantin Bălăceanu și familia fostului domn Șerban Cantacuzino, cărora le-a stabilit domiciliu la Brașov⁸⁷.

Adevăratul motiv, care a stat la baza deciziei habsburgilor austrieci, de a invada militar Țara Românească, nu a scăpat contemporanilor evenimentelor în discuție. Astfel, misionarul catolic Nicolo de Porta întrebându-se retoric: „*Generalul Heissler a intrat acolo ca prieten sau dușman?*” a ajuns la următoarea concluzie: „*Dacă ar fi venit ca prieten, nu trebuia «s.n.» să aducă cu el pe Bălăceanu, deoarece domnul, supărat pe purtările lui, nu ar fi putut crede nimic decât că i s-a pus la cale mazierea, și să-i primească ca niște dușmani, cum s-a și întâmplat... Iar dacă ar fi venit ca dușman ar fi trebuit să și pună mâna pe domn pe neașteptate și fără șovăire să ridice în scaun pe Gheorghe «Cantacuzino – n.n.»*”⁸⁸. Conștient de valoarea strategică a Țării Românești⁸⁹, Nicolo de Porta recomanda ocuparea rapidă a ei, deoarece „*îndărătnicia muntenilor și moldovenilor în apărarea propriilor lor libertăți sub ocrotirea creștinilor, sprijiniți de corpul de cavalerie ușoară «ce într-o primă fază trebuia folosit la ocuparea țării – n.n.»*, le-ar căma turcilor orice speranță de a-și recăpăta cu forța ținuturile pierdute și tocmai aceasta ar ușura încheierea păcii”⁹⁰.

Prin aducerea lui Constantin Bălăceanu, pretendent la domnie, la Brașov, în apropierea graniței Țării Românești, Curtea de la Viena a intenționat să dea de înțeles domnului de la București că nu v-a ezita să-l înlocuiască dacă nu se v-a conforma, întru totul, doleanțelor politicii externe vieneze în ceea ce privește spațiul carpato-danubian. Însă, finalitatea acțiunii de forță întreprinsă de armată imperială, la nordul Dunării, a lăsat mult de dorit, neîndeplinindu-și obiectivul urmărit de către inițiatorii săi. Constrâns, pe de o parte, de pretențiile Casei de Austria, iar, pe de altă parte, de numărul mare de

⁸⁶ *Ibidem*, p. 389.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 392-393.

⁸⁸ *Călători străini* ..., vol. VIII, p. 144.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 145-146.

pretendenți, existenți în cursul anului 1689, ce urmăreau să ocupe scaunul domnesc de la București⁹¹, Constantin Brâncoveanu s-a văzut nevoit să adopte o politică fidelă față de Înalta Poartă, pentru a-și proteja domnia. Astfel, el a solicitat ajutorul tătarilor pentru a pune capăt veritabilei invazii militare austriece a țării.

Respectiva manevră diplomatică a domnului muntean s-a dovedit a fi un succes, în acel context politic internațional tulbure. În primul rând, el a reușit, până la începutul anului 1690, să elibereze țara, în al doilea rând, colaborarea cu tătarii, împotriva Casei de Austria, a contribuit la atenuarea suspiciunilor Porții Otomane în legătură cu buna sa credință. Pe de altă parte, inițiativa, în speță, a fost destinată să arate cercurilor conducătoare austriece că nu ocuparea militară și transformarea Țării Românești într-o provincie imperială a dorit-o, prin negocierile purtate până atunci, ci conservarea autonomiei țării.

Atitudinea pragmatică, adoptată de către Constantin Brâncoveanu în timpul crizei generate de intervenția militară austriacă la sud de Carpați, a reprezentat o grea lovitură dată *politicii românești* a Casei de Austria care, în urma *tratatului* impus Moldovei, la 15 februarie 1690, prin care generalul Heissler reușise să-l *convingă* pe Constantin Cantemir să treacă în tabăra imperială, imediat ce trupele acestora ar fi ajuns la Brăila⁹², s-a aflat foarte aproape de îndeplinirea obiectivelor sale în această zonă geopolitică. Astfel, datorită turnurii pe care au luat-o cursul evenimentelor în Țara Românească, domnul de la Iași nu s-a mai văzut nevoit să-și respecte obligația asumată la Sibiu, la 15 februarie 1690, fiind lipsit de amenințarea trupelor imperiale.

Negocierile propriu zise ale *tratatului* moldo-austriac au debutat încă din vara anului 1689, mai exact la 8 iulie 1689, atunci când generalul Donat Heissler a înaintat împăratului Leopold I cererile moldovenilor. Între acestea un loc important l-au ocupat cele referitoare la domnia ereditară în sânul familiei Cantemir, libera alegere a domnului de către ~~țară~~ și apărarea acesteia de tendințele anexioniste manifestate de către celelalte mari puteri din zonă. Cum anul 1689 s-a dovedit fast pentru campaniile militare ale Casei de Austria, împăratul, în răspunsul său, trimis la 28 iulie 1689, a *omis*, cu bună știință, să dea satisfacție primelor două solicitări ale domnului Constantin Cantemir, cerând, în schimb, ca obligațiile militare și financiare ale Moldovei față de Habsburgii Austriei să aibă un quantum cât mai ridicat⁹³.

Dar, în condițiile eșecului cu care s-a finalizat campania din Țara Românească, cercurile conducătoare veneze, pentru a salva ceea ce se mai putea salva în spațiul carpato-danubian, s-au grăbit să încheie *tratatul* cu Moldova. Pentru a asigura finalizarea respectivelor demersuri Curtea de la Viena a trebuit să cedeze în fața cererilor moldovenilor, acceptând propunerile acestora referitoare la domnia ereditară în familia lui Constantin Cantemir, cât și dreptul țării de ași alege domnul. Așadar, evenimentele

⁹¹ Este vorba despre Gheorghe Cantacuzino, fiul fostului domn Șerban Cantacuzino, și Constantin Bălăceanu, ambii susținuți de către împăratul Leopold I, precum și de Imre Thököly, fiul hanului tătar și Jacob Sobieski. (Cf. Gabriel Bădărau, *op.cit.*, p. 478).

⁹² Andrei Veress, *op.cit.*, p. 400-402; *Călători străini ...*, vol. VIII, p. 106.

⁹³ C. Giurescu, *Tratatul lui Constantin Cantemir cu austriecii. 1690*, Extras din *Convorbiri Literare*, București, 1910, p. 4.

petrecute în spațiul extracarpatic, în anii 1689-1690, au evidențiat, din nou, obiectivele politice urmărite de către domnii români, în cadrul negocierilor purtate cu Casa de Austria. Primii au dorit, ca odată cu abandonarea suzeranității otomane, să obțină garanții ferme privind consolidarea autonomiei interne a țării, acțiune ce era concepută, de către aceștia, în strânsă legătură cu instituirea sistemului ereditar, în ceea ce privește succesiunea domnească, și garantarea dreptului țării de ași alege domnul.

Prin atitudinea adoptată, pe parcursul anilor 1689-1690, cei doi domni, de la București și Iași, au dorit să arate Casei de Austria că ei nu intenționează să urmeze soarta Transilvaniei. Cu alte cuvinte, nici Moldova și nici Țara Românească nu au urmărit, în acel moment, să iasă de sub suzeranitatea otomană cu prețul transformării lor în provincii imperiale.

Reacția militară, a donnului de la București, îndreptată împotriva ocupației austriece, a fost apreciată de către Înalta Poartă. Astfel, sultanul Suleiman al II-lea, care a trecut, la începutul lunii martie 1690, prin Țara Românească, s-a declarat mulțumit, în parte și datorită sumelor de bani primite de la Constantin Brâncoveanu, de finalul înregistrat de acțiunea privind „*pedepsirea austriecilor*”⁹⁴. Drept mulțumire pentru comportamentul acestuia și ca o dovadă a bunăvoinței sale, sultanul l-a trimis pe hanul tătar, ce participase cu trupe la alungarea generalului Heissler, în Bugeac pe la sudul Dunării și nu pe unde a venit, pentru a preveni eventualele pagube ce puteau fi aduse țării⁹⁵.

Campania militară imperială din Țara Românească a arătat, încă odată, cercurilor conducătoare de la București și Iași, adevăratele scopuri urmărite de Casa de Austria la Dunărea de Jos. Această situație l-a determinat pe Constantin Cantacuzino să constate, într-o scrisoare trimisă, la 31 martie 1690, unui demnitar polon, că generalul Donat Heissler „...a crezut că intrând pe neașteptate și cu putere în această țară «Țara Românească – n.n.» v-a înfuleca, dintr-o singură înghițitură, pe ea și toate ținuturile turcești”⁹⁶. Tot prin intermediul acestei epistole marele boier muntean și-a exprimat, în continuare, temerile în legătură cu metodele folosite de împărat, scriindu-i nobilului polon următoarele: „*Tare mă tem că dacă ei «imperialii» voiesc să supună în felul acesta, prin asemenea mijloace, regate și provincii creștine,.... și dacă nu vor înlătura atât jugul greu, cât și poverile de care fug creștinii, ei vor pune altele aidoma sau mai mari, să nu se împlinescă ceea ce un nobil de la țară a spus în senatul roman: «În general este de puțin folos să cucerești zidurile popoarelor, dar să-ți înstrăinezi sufletele cetățenilor»*”⁹⁷.

Scrisoarea lui Constantin Cantacuzino trădează, în primul rând, starea de spirit instalată la București după demonstrația de forță a Curții de la Viena. Ea lasă să se înțeleagă că o trecere, efectivă, în tabăra imperială era puțin probabil să se producă prea curând. Astfel, în timp ce la București se căuta un răspuns, adecvat, la problemele ridicate de modul cum ar trebui abordate, în continuare, relațiile politice cu Casa de Austria, în plan internațional negocierile de pace habsburgo-otomane au intrat într-o nouă fază. În

⁹⁴ Mihail Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, vol. I, București, 1960, p. 45.

⁹⁵ Andrei Veress, *op.cit.*, p. 414.

⁹⁶ Ilie Corfuss, *op.cit.*, p. 322.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 326-327.

condițiile în care frontul occidental, unde războiul cu Franța consuma o mare parte din resursele militare ale Curtii de la Viena, existând pericolul ca conflictul armat din Ungaria să nu mai poată fi susținut în mod eficient, principii Imperiului s-au arătat tot mai dispuși la încheierea unei păci cu otomanii⁹⁸.

La acea dată, terenul unor asemenea demersuri era propice deoarece, Înalta Poartă, la insistența Angliei și Olandei, se arăta dispusă pentru negocieri de pace. În acest sens, la 23 aprilie 1693, negociatorii otomani, Sulfikar Efendi și Alexandru Mavrocordat, i-au înaintat cardinalului Kollonich un nou proiect de tratat de pace, prin care cercurile conducătoare otomane solicitau ca Transilvania, Țara Românească și Ungaria să aibă același statut juridic pe care l-au avut până la declanșarea războiului⁹⁹. Așa cum reiese și din conținutul acestor cereri, înaintate de delegația otomană, Poarta își manifesta, într-o manieră neechivocă, intenția de a menține, și pe mai departe, spațiul carpato-danubian în sfera sa de influență.

Deși Sfântul Scaun, unul dintre principalii susținători ai acestui război antiotoman, s-a opus, de la început, inițierii respectivelor negocieri de pace, împăratul Leopold I, presat de luptele purtate în vestul continentului cu Franța, a fost nevoit să le continue¹⁰⁰. În pofida atitudinii pacifiste a Casei de Austria, negocierile de pace nu s-au putut finaliza la acea dată. Eșecul lor s-a datorat, în primul rând, intervenției diplomatice a regelui Ludovic al XIV-lea la Istanbul. Promisiunile de sprijin făcute, cu acel prilej, demnitarilor otomani, ce se axau pe coordonarea eforturilor de război, ale celor două mari puteri, împotriva Habsburgilor Austrieci, l-au determinat, în cele din urmă, pe marele vizir Mustafa Köprülü zade să treacă respectivele negocieri de pace pe un plan secundar. Stimulată și de ambasadorul francez la Istanbul, Înalta Poartă a pus pe tapet, în acel moment, un plan de acțiune care, în concepția respectivului for politic, trebuia să-i asigure redobândirea pozițiilor sale, grav afectate, din spațiul carpato-danubian.

În primul rând, s-a pus în discuție problema înlocuirii unuia dintre cei doi domni, de la Iași și București, cu Imre Thököly. Dezbaterile inițiate de către cercurile de conducere otomane referitor la oportunitatea realizării unei asemenea schimbări în țările române au fost o consecință directă a influenței sporite a diplomației franceze la Istanbul. Aceasta din urmă depusese, în ultima perioadă de timp, eforturi sporite în vederea înlocuirii lui Constantin Brâncoveanu cu liderul curuților maghiari¹⁰¹. Totuși, ca o dovadă a aprecierii realiste, a situației politice de la Dunărea de Jos, Sublima Poartă a abandonat respectivul proiect nerealizabil la acea dată datorită riscului mare declanșării unor eventuale tulburări ce ar fi putut apărea în spațiul românesc ca o reacție la preconizata schimbare de domn.

Pe de altă parte, pentru a nu-și deteriora relațiile privilegiate cu Franța, datorită refuzului de a-l investi pe Imre Thököly la cârma uneia dintre cele două țări românești,

⁹⁸ Joseph Fieller, *op.cit.*, p. 290 și urm.

⁹⁹ Eudoxiu de Hunmuzaki, *op.cit.*, vol. V/2, p. 186.

¹⁰⁰ Joseph Fieller, *op.cit.*, p. 290.

¹⁰¹ Eudoxiu de Hunmuzaki, *op.cit.*, vol. I, Supliment I, volum întocmit de Gr.G. Tocilescu, A.I. Odobescu, București, 1886, p. 286, 296-297.

marele vizir Mustafa Köprülüzade a decis instalarea lui ca principe al Transilvaniei¹⁰². Această decizie luată, în cele din urmă, de către otomani s-a bucurat și de participarea românilor, astfel armatele Moldovei și ale Țării Românești s-au alăturat corpului expediționar otomano-tătar ce a reușit, pentru scurt timp, să-l impună pe Imre Thököly ca principe al Transilvaniei. Drept urmare, în vara anului 1690, în condițiile mai sus arătate, țările române s-au manifestat, în cadrul raporturilor internaționale, ca parte componentă a sistemului politic otoman¹⁰³.

Confruntată cu redresarea, cei drept temporară, a puterii militare a Porții, vizibilă odată cu recucerirea Vidinului, la 8 septembrie 1690, și a Belgradului, la 8 octombrie 1690, Curtea de la Viena a încercat să depășească acest moment mai dificil apelând la sprijinul Republicii Nobiliare Polone. În acest sens, diplomația imperială i-a sugerat acesteia organizarea unei noi expediții militare în Moldova cu condiția ca *drepturile* Coroanei Sf. Ștefan, asupra Țării Românești, să nu fie afectate¹⁰⁴. Astfel, constrânsă de evoluția nefavorabilă a războiului în Balcani, Curtea Imperială era dispusă, la momentul respectiv, să facă o serie de concesii, în ceea ce privește spațiul românesc, mai vechii sale rivale.

Planul austriac, ce urmărea cointeressarea Poloniei în războiul antiotoman, a fost elaborat într-un moment când Constantin Brâncoveanu era preocupat îndeosebi de îmbunătățirea raporturilor sale cu Înalta Poartă, fiind conștient, de alt fel, că doar suzeranitatea otomană a salvat Țara Românească, în anul precedent, de la o soartă asemănătoare cu cea a Transilvaniei. În acest sens, el i-a scris, la 1 octombrie 1690, din tabăra de lângă Brașov, regelui Franței Ludovic al XIV-lea, pentru a-l determina pe acesta să intervină, la Istanbul, în favoarea sa, argumentându-i că nu dorește „...mai mult altceva decât să pot dobândi preafericita protecție a preaputernicului și neînvinsului împărat otoman”¹⁰⁵.

Succesele militare otomane, înregistrate în toamna anului 1690, cât și evoluția conflictului din Europa Occidentală, au dus la realizarea unui fragil echilibru de forțe, între Casa de Austria și Sublima poartă, la Dunărea de Jos. Profitând de această stare de fapt, regele Wilhem al III-lea de Orania, proaspătul conducător al Angliei, a socotit că sositese momentul să intervină în conflict, în vederea protejării intereselor economice britanice, manifestându-și deschis intenția de a media pacea între cei doi beligeranți. După ce la această inițiativă a fost, după cum era și firesc, cooptată și Olanda, țara de proveniență a respectivului cap încoronat, ambasadorii englezi de la Istanbul și Viena, Sir William Hussly și lordul William Paget, împreună cu omologii lor olandezi, Conrad von Heamskerck și Jacob Colyer, au demarat preparativele necesare încheierii păcii¹⁰⁶. Presată

¹⁰² Andrei Veress, *op.cit.*, p. 432.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 434; Constantin Brâncoveanu a participat la această campanie militară în pofida propriilor sale interese despre care a relatat și italianul Nicolo de Porta împăratului Leopold I. (C. Giurescu, N. Dobrescu, *Documente și registre privitoare la Constantin Brâncoveanu*, București, 1907, p. 74).

¹⁰⁴ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. V/I, București, 1885, p. 355.

¹⁰⁵ Ioana Burlacu, Natalia Săndulescu, *O scrisoare a lui Constantin Brâncoveanu către Ludovic al XIV-lea*, în *RevArh.* XXXVI, 1974, 1-2, p. 307; Andrei Veress, *op.cit.*, p. 447.

¹⁰⁶ Paul Cernovodeanu, *op.cit.*, p. 30.

de evoluția defavorabilă a situației militare de pe frontul din Apus, Curtea de la Viena s-a arătat receptivă față de aceste inițiative, cerându-i, în acest sens, și regelui Jan Sobieski să desemneze un negociator unic. Dar, datorită mai vechilor contradicții habsburgo-poloneze, privind dominația asupra spațiului carpato-danubian¹⁰⁷ cât și a slabelor succese obținute în campaniile antiotomane, Republica Nobiliară Polonă a respins propunerea împăratului Leopold I.

În acest context internațional, după retragerea cetelor conduse de Imre Thököly la Vidin, în urma înlăturării sale din Transilvania, Constantin Brâncoveanu a reluat negocierile cu imperialii, în vara anului 1691. Ca și precedentele sale inițiative, făcute în acest sens, și noile negocieri au ajuns să fie cunoscute la Istanbul. Astfel, ambasadorul francez Castagères, aflat la post în capitala Imperiului Otoman, îi scria regelui său Ludovic al XIV-lea că „*dacă domnul Valahiei împinge mai departe negocierile «purtate cu austriecii – n.n.» el însuși nu puțin va contribui la propria sa pierdere*”¹⁰⁸.

În pofida reluării negocierilor româno-austriece, datorită presiunii de pe frontul de Vest, Casa de Austria era dispusă, la acea dată, să facă concesii mari otomanilor, intenționând chiar să renunțe și la Transilvania pentru a putea încheia pacea în Balcani. Din acest motiv contele Marsigli a fost trimis la Istanbul ca negociator principal. În drumul său, spre capitala otomană, emisarul imperial s-a oprit și la curtea lui Constantin Brâncoveanu, unde s-a bucurat de bunele oficii ale domnului muntean. primirea cordială făcută, cu acel prilej, contelui Marsigli cât și tratativele sale anterioare, purtate cu habsburgii austrieci, nu justifică deloc considerațiile făcute de ambasadorul francez de la Istanbul, și nici pe acele ale contelui Sandor, imputernicitul lui Imre Thököly, care îl informa, cei drept, un an mai târziu pe marele vizir că Constantin Brâncoveanu este „*întrutotul devotat împăratului «Leopold I – n.n.»*”¹⁰⁹.

Deși în bună parte neadevărate, acuzațiile formulate de respectivii diplomați surprind, de pe o poziție partizană, continuarea negocierilor româno-imperiale, în conformitate cu obiectivele stabilite anterior. Ele au avut loc în paralel cu tratativele de pace habsburgo-otomane, mediate de Anglia și Olanda. Beneficiind și de sprijinul Papalității¹¹⁰, Casa de Austria a făcut noi propuneri Porții Otomane prin intermediul căror a solicitat acestea să fie de acord cu păstrarea teritoriilor cucerite. singura concesie făcută, de această dată, sultanului era în problema Transilvaniei, asupra căreia cercurile conducătoare imperiale se declarau de acord cu instaurarea unei duble suzeranități habsburgo-otomane¹¹¹.

Nemulțumită de oferta Curții de la Viena, Înalta Poartă și-a îndreptat preocupările de moment spre consolidarea dominației sale în spațiul extracarpatic. Pe această linie s-a înscris și porunca sultanului Ahmed al II-lea, adresată domnului muntean, prin care a încercat să-l constrângă pe acesta să plătească tribut atât hanului tătar Sefa Ghirai cât și

¹⁰⁷ Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, p. 148.

¹⁰⁸ Gabriel Bădărău, *Raporturile politice româno-austriece (1683-1718)*, II, în *AI/II*, vol. XXII/1, 1986, p. 161.

¹⁰⁹ Eudoxiu de Hurmuzaki, *op.cit.*, vol. I, Supliment I, p. 297-298.

¹¹⁰ Joseph Fieller, *op.cit.*, p. 332-333.

¹¹¹ Silahdar Finndiklîli Mehmed Aga, *op.cit.*, p. 406.

primului său sfetnic Nured Din „*așa cum se obișnuia din vechime*”¹¹². Abuzul pus la cale de sultan, cu acel prilej, a fost de natură să alerteze cercurile conducătoare românești care, pentru a putea contracara o eventuală hotărâre a Porții de a schimba statutul juridic al țărilor române, s-au văzut nevoite să caute sprijin în tabăra imperială. Drept urmare, la 30 ianuarie 1695, Constantin Brâncoveanu a primit celebra diplomă prin care i s-a conferit titlu de „*principe al Sacrului Imperiu Roman*”¹¹³, iar domnul Moldovei, Constantin Duca, a depus jurământul de credință față de împăratul Leopold I¹¹⁴. Gestul domnului de la Iași a survenit ca o reacție la negocierile de pace polono-otomane, purtate în lunile noiembrie și decembrie, în timpul cărora Înalta Poartă a promis împutemicilor poloni o parte din Moldova, pentru a determina Polonia să părăsească Liga Sfântă¹¹⁵.

Pentru a-și proteja domnia, cât și pentru a evita o eventuală împărțire a Moldovei, Constantin Duca a obținut de la împăratul Leopold I, în urma prestării jurământului de vasalitate, promisiunea menținerii sale în scaunul domnesc de la Iași. Deși și-a luat un angajament ferm în această privință, la vremea respectivă, Curtea de la Viena nu dispunea de capacitatea politico-militară necesară asigurării succesului unei eventuale intervenții în spațiul extracarpatic. De alt fel, ea nu a fost capabilă măcar să împiedice nici înlocuirea lui Constantin Duca, mazilit la 25 martie 1695, cu Antioh Cantemir¹¹⁶, un domn în care otomanii și-au pus toată încrederea, având în vedere îndelungata perioadă de timp petrecută de acesta ca zălog la Istanbul cât și antecedentele tatălui său.

În paralel cu evoluția situației, de pe cele două fronturi din Europa, atât Casa de Austria cât și Înalta poartă au continuat tatonările în vederea încheierii unei eventuale păci. Eforturile diplomației anglo-olandeze, coordonate de cei doi ambasadori, William Paget și Jacob Colyer, s-au concentrat într-un nou efort ce trebuia să convingă cercurile conducătoare otomane de necesitatea acceptării principiilor de negociere, adoptate de membrii Ligii Sfinte, odată cu fondarea alianței. Pe parcursul derulării acestor demersuri diplomatice s-a constatat o îmbunătățire a raporturilor româno-imperiale, fapt ce i-a determinat, la 19 octombrie 1697, pe diriguitorii politicii externe vieneze să vorbească de *devotamentul* domnului Constantin Brâncoveanu pentru cauza creștinătății, ceea ce reprezenta, în concepția acestora, un avantaj pentru împărat și un pericol pentru otomani¹¹⁷.

Dar, un pas important în direcția finalizării războiului, a fost făcut odată cu victoria de la Zenta, din 11 septembrie 1697, obținută de trupele imperiale, în urma căreia s-a pus capăt ofensivei otomane asupra Europei Centrale, și semnarea păcii de la Ryswick, la 20 septembrie 1697, prin care s-a pus capăt și conflictului franco-habsburgic. Aceste două *argumente* au determinat, în cele din urmă, Înalta Poartă să accepte principiile de

¹¹² Mihail Guboglu, *op.cit.*, p. 46.

¹¹³ Virgil Zaborovschi, *Colecția de documente externe a lui Basarab Brâncoveanu*, în *RI*, 1931, p. 113 și urm.

¹¹⁴ Eudoxiu de Hurmuzaki, *op.cit.*, vol. I, Supliment I, p. 323.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 317, 319.

¹¹⁶ Tahsin Gemil, *Relațiile țărilor române cu Poarta Otomană în documente turcești (1601-1712)*, București, 1984, p. 434.

¹¹⁷ I.C. Filitti, *Documente din arhivele Vaticanului. II. Documente politice (1526-1788)*, București, 1914, p. 151.

negociere adoptate de Liga Sfântă. Rămasă fără sprijinul Franței conducerea de la Istanbul a fost nevoită, în urma unor dezbateri furtunoase purtate în divanul otoman, la 10 ianuarie 1698, să ceară, în mod oficial, Angliei o propunere de mediere a păcii. Deși inițial Poarta acceptase principiul *uti possidetis* doar în cazul Venetiei, solicitând Casei de Austria recunoașterea unei *suzeranități colective* habsburgo-otomane asupra Transilvaniei, în timp ce Polonia și Rusia nu erau luate în considerație. Dar, datorită opoziției Curții de la Viena, otomanii au trebuit să accepte, în final, desfășurarea tratatelor cu toți membrii Ligii Sfinte, pe baza aceluiași principiu¹¹⁸. Sultanul a cedat, într-un final, în această chestiune deoarece respectivul principiu avantaja doar pe imperiali pentru-că numai ei obținuseră, până în acel moment, cele mai mari avantaje teritoriale.

Principiul *uti possidetis* a fost criticat nu numai de otomani ci și de unii membrii ai Ligii Sfinte nemulțumiți de începerea negocierilor de pace. Astfel, Rusia și-a exprimat opoziția față de intenția de a se pune capăt ostilităților prin intermediul țarului Petru I, aflat în vizită la Viena, în cursul anului 1697¹¹⁹. Ostilitatea Moscovei, față de respectiva inițiativă, avea la bază mai vechea dorință a acesteia de a obține ieșire la Marea Neagră, obiectiv imposibil de îndeplinit în condițiile în care trupele țariste nu reușiseră să ocupe decât Azov, în anul 1686, iar cetatea Kerci, cea care controla accesul la mare, se găsea încă în mâinile otomanilor. Demersul țarului Petru cel Mare a fost susținut și de către Republica Nobiliară Polonă care nu obținuse, nici ea, succese teritoriale demne de luat în considerare.

Dar, în pofida opoziției manifestată de cei doi membri ai coaliției creștine, Casa de Austria nu era dispusă, la acea dată, să accepte ieșirea Rusiei la Marea Neagră și pretențiile poloneze asupra țărilor române. Situația pentru noul rege al Poloniei, August de Saxonia, succesorul lui Jan Sobieski, era cu atât mai delicată, în privința politicii externe ce trebuia să urmeze, cu cât el a fost, mult timp, nehotărât. Astfel, el a oscilat între continuarea războiului antiotoman, într-o nouă *ligă* care urma să grupeze Republica nobiliară, Saxonia și Rusia, și încheierea unei alianțe antisuedeze cu Moscova¹²⁰. Incertitudinea ce domnea la Varșovia i-a permis împăratului Leopold I să-i *reamintească* regelui polon că soarta Moldovei și a Țării Românești ține, în mod exclusiv, de politica externă vieneză, datorită *apartenenței* lor la Coroana Maghiară¹²¹.

Impulsionată de succesele politico-militare, înregistrate în a doua jumătate a anului 1697, Casa de Austria a început să-și manifeste, deschis și tot mai insistent, hotărârea de a-și atinge obiectivele politice, urmărind în spațiul carpato-danubian. Astfel, la începutul anului 1698, Curtea Imperială a elaborat mai multe planuri de expansiune în zonă. În acest sens, încă din primele luni ale respectivului an datează un important proiect, formulat în șapte puncte, care stabilea căile ce trebuiau urmate în abordarea *politicii românești*. Autorii lui, conștienți de impactul negativ avut, asupra cercurilor conducătoare de la București și Iași, de acțiunea generalului Heissler, desfășurată la sfârșitul anului

¹¹⁸ Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, p. 153.

¹¹⁹ Cf. Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat și O samă de cuvinte*, Ed. îngrijită, glosar și repere istorico-literare de Gabriel Ștrempel, București, 1986, p. 149.

¹²⁰ Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, p. 154.

¹²¹ I.C. Filitti, *op.cit.*, p. 151-152.

1689, propuneau alte modalități, mai puțin brutale, de acaparare a spațiului carpato-danubian.

Pentru a garanta succesul inițiativelor imperiale, în această zonă geografică a Europei, respectivii demnitari vienezi recomandau asigurarea libertăților religioase a românilor și instaurarea unei dominații austriece ce trebuia să fie mai ușor de suportat decât cea otomană. În acest sens, în concepția autorilor, acțiunea de instaurare a dominației Casei de Austria asupra celor două țări românești urma să debuteze odată cu semnarea unor *tratate* secrete, cu domnul și cu boierii, favorabile împăratului. Acțiunea diplomatică trebuia completată cu o serie de măsuri cu caracter militar, ce urmau să constea în încadrarea unor unități ale armatei imperiale la Porțile de Fier, Tumu, Giurgiu, Brăila și Focșani, pentru a evita ocuparea efectivă a întregii țări și a spori cheltuielile militare ale acesteia.

Abia după ce era făcut acest prim pas se putea trece la o nouă etapă în care trebuiau să fie stabilite obligațiile materiale ale țării. Autorii proiectului erau de părere că succesul acțiunii în Țara Românească urma să faciliteze și să grăbească extinderea spre Moldova¹²², unde armata imperială trebuia să ocupe, la fel ca și în Țara Românească, principalele cetăți ale țării: Hotin, Bender și Akkerman. Ei mai recomandau ca inițiativa politică a Casei de Austria în spațiul extracarpatic să nu ducă, în mod fățiș, la încorporarea celor două țări în Imperiu deoarece, la Viena, se cunoștea faptul că atât muntenii cât și moldovenii „*au o groază deosebită*” față de această perspectivă.

Proiectul în discuție arată din nou, dacă mai era nevoie acest lucru, adevăratele intenții ale Casei de Austria în legătură cu soarta rezervată țărilor române, cât și frământările ce au avut loc în rândul cercurilor conducătoare de la Viena în legătură cu căile ce trebuiau urmate de aceasta pentru a-și atinge obiectivele politice la Dunărea de Jos. Astfel, Curtea Imperială dorea să încorporeze Țara Românească și Moldova în sistemul său politic și nu să le ajute pe acestea să-și consolideze autonomia internă. După cum reiese și din conținutul respectivului document Habsburgii Austrieci rezervau celor două țări românești un statut juridic net inferior celui avut în cadrul suzeranității otomane.

În raport cu ofertele anterioare, noul plan nu mai recunoștea domnie ereditară, în sânul familiilor domnitoare de la Iași și București, și nici dreptul țării de a-și alege conducătorul. Acesta din urmă avea să fie desemnat de împărat dintre candidații propuși de boieri, la fel ca și ceilalți ocupanți ai funcțiilor importante în stat¹²³. Prin intermediul acestor măsuri, care legau, în mod organic, evoluția vieții politice interne, a celor două țări românești, de Casa de Austria, diplomația vieneză a dorit să realizeze o substituie de suzeranitate în spațiul carpato-danubian.

Deoarece, la acea dată, Curtea de la Viena nu deținea suficiente resurse, necesare pentru asigurarea controlului asupra țărilor române, diriguitorii politicii externe imperiale au luat în calcul și alte modalități ce ar fi trebuit să le asigure, în final, îndeplinirea obiectivelor lor la Dunărea de Jos. În acest sens, cercurile conducătoare vieneze au elaborat un nou plan de expansiune în spațiul carpato-danubian, prin intermediul căruia s-

¹²² Paul Cernovodeanu, Costin Feneșan, *Pretenții de anexare a Țării Românești de către austrieci în 1698*, în *SMIM*, XVI, 1998, p. 155.

¹²³ *Ibidem*, p. 156.

au încercat reactualizarea mai vechiului sistem de *suzeranitate colectivă* habsburgo-otomană, ce a funcționat, în practică, în cazul Țării Românești, la începutul secolului al XVII-lea. Drept urmare, noul proiect avea înserată în conținutul său o clauză care stipula că domnul urma să fie ales de către țară și confirmat după prestarea jurământului de credință către cei doi suzerani. De această dată, ca un element de noutate față de sistemul ce a funcționat la începutul veacului al XVII-lea, tributul țării urma să fie împărțit, în cote egale, între împăratul de la Viena și sultan. În schimbul prestării obligațiilor, mai sus amintite, se garantau țărilor române „*libertatea de credință*” și „*Legile sale «ale țări – n.n.»*”¹²⁴.

Prin intermediul noilor propuneri, luate în calcul la Viena, împăratul a urmărit să obțină, pentru început, măcar un statut de egalitate în drepturi, cu sultanul, în ceea ce privea dominația asupra țărilor române. Respectivul proiect, rod al frământărilor ce aveau loc, la acea dată, în sânul Casei de Austria, trebuie pus pe seama realităților mult schimbate, în raport cu situația existentă în primul deceniu al secolului al XVII-lea, ce au început să guverneze raporturile habsburgo-otomane după asediul Vienei. În ceea ce privește pretențiile emise asupra spațiului românesc, dacă atunci, la începutul veacului, Curtea Imperială a abordat problema de pe poziții mult mai solide, deținute prin intermediul lui Mihai Viteazul și Radu Șerban, acum, cu puțin timp înaintea semnării păcii din 1699, situația era sensibil schimbată. În afara acordului tacit al domnilor români și a boierilor grupați în jurul lor Habsburgii Austrieci nu mai dețineau, în spațiul extracarpatic, nici un element efectiv de control.

De alt fel, la sfârșitul veacului al XVII-lea, posibilitatea transpunerii în practică a respectivului sistem de *suzeranitate colectivă* a fost din start redusă. Realitățile ce guverneau relațiile internaționale, la sfârșitul acestui război, nu mai permiteau reactivarea unor astfel de sisteme politice. Mai mult, Poarta Otomană, conștientă că pacea nu se putea semna fără a consfinți, pentru ea, pierderi teritoriale semnificative în Europa Centrală, era decisă să nu mai accepte nici un fel de imixtiune în privința statutului juridic al Moldovei și al Țării Românești. Interesele otomane au coincis, în acel moment, cu cele ale românilor, domnii de la București și Iași, nemulțumiți de atitudinea imperialilor, s-au alăturat eforturilor Sublimei Porți de a menține neschimbat statutul juridic al spațiului românesc extracarpatic.

Astfel, la 7 octombrie 1698, Constantin Brâncoveanu i-a scris, din Pitești, consilierului aulic austriac Franz Ulrich von Kinsky, unul dintre sfetnicii împăratului Leopold I, cerându-i ca problema Țării Românești să nu fie adusă în discuție cu prilejul negocierilor de pace. Domnul muntean își justifică această cerere susținând că „*aceștia «otomanii – n.n.» nu vor să primească în nici un chip vreo neplăcere*” nefiind convinși, întru totul, să pună capăt războiului, ceea ce „*n-ar fi de nici un folos Maiestății Sale Prea Luminate...*”¹²⁵.

Analizând situația, în funcție de realitățile existente, probabil impulsionat și de

¹²⁴ *Ibidem*, p. 157.

¹²⁵ Paul Cernovodeanu, *În vâltoarea primejdiilor. Politica externă și diplomația promovată de Constantin Brâncoveanu 1688-1714*, București, 1997, p. 81. O rugămintă identică cu aceasta a fost adresată și lordului William Paget (*Ibidem*, p. 82).

scrisoarea lui Constantin Brâncoveanu, contele Kinsky a pledat, la 27 octombrie 1698, în fața împăratului Leopold I, ca problema Țării Românești să nu fie adusă în discuție în timpul tratatelor purtate cu otomanii. Neutralitatea, ce era recomandată, de respectivul consilier, împăratului, în ceea ce privea situația juridică a spațiului extracarpatic, nu afecta cu nimic, în opinia contelui Kinsky, *dreptul* dublu avut de Casa de Austria asupra Țării Românești. După acesta, respectivul *drept* era fundamentat, pe de o parte, de „*dependența și apartenența încă de demult și din vechime* «a Țării Românești – n.n.» *de regatul Ungariei*” iar, pe de altă parte, de „*jurământul de credință depus de curând, în numele tuturor stărilor, de către principele defunct* «se referea la Șerban Cantacuzino – n.n.»”. De aceea, consilierul imperial scria că „*oricât de limpezi sunt ambele «drepturi – n.n.» ele nu pot fi pretinse, deoarece atât turcii li se opun, și locuitorii țării dau înapoi de frica acestora*”, el sugerând că cel mai indicat ar fi „*să se cedeze în mod tacit, fie pe față, pentru a fi evitate, mai târziu, pierderi și mai mari*”. În acest fel *drepturile* rămăneau „*cu totul neatînse și păstrate pentru vremuri mai bune*”¹²⁶.

În paralel cu demersul contelui Kinsky împăratul Leopold I a trimis, cu puțin timp înaintea începerii negocierilor de pace de la Carlowitz, o nouă solie, condusă de călugărul Elias Mattejanic, la București, pentru a clarifica situația în discuție. Tratatul duse cu Constantin Brâncoveanu s-au soldat cu un nou *tratat* de supunere a țării către Casa de Austria, asemănător cu cel semnat în anul 1689. Ambele conțineau, în textul lor, prevederi ce condiționau orice angajament pe față, al domnului de la București, de prezența trupelor imperiale la sud de Carpați¹²⁷. Misiunea călugărului Elias Mattejanic la București a reprezentat, practic, o ultimă încercare, făcută de diplomația imperială la sfârșitul războiului, de a include Țara Românească în sistemul politic vinez. Dacă această inițiativă diplomatică și-ar fi atins scopul, în forma dorită de Curtea Imperială, urma să fie dată o puternică lovitură intereselor nord dunărene ale Înaltei Porți, deoarece delegația otomană, prezentă la Carlowitz, ar fi fost pusă în fața faptului împlinit.

Atitudinea prudentă adoptată, și de această dată, de către Constantin Brâncoveanu, a convins Casa de Austria să-și tempereze pretențiile. Drept urmare, pe parcursul negocierilor de pace, delegația austriacă nu a mai adus în discuți, în cadrul tratatelor purtate cu otomanii, problema statutului juridic al țărilor române. Cum, la acea dată, Republica Nobiliară Polonă revendica, insistent, întregul spațiu carpato-danubian, decizia Curții de la Viena, de a da curs cererii formulate de Constantin Brâncoveanu, s-a dovedit a fi singura soluție viabilă ce putea face posibilă *conservarea* intereselor imperiale asupra țărilor române.

Astfel, în pofida importanțelor mutații, produse în urma războiului declanșat în anul 1683, vizibile, în primul rând, în reorganizarea teritorială suferită de Europa Est Centrală, țările române au continuat să facă parte din sistemul politic otoman. Succesele diplomației vieneze înregistrate, mai ales, în cazul Ungariei și al Transilvaniei, nu au putut fi extinse și asupra spațiului extracarpatic din mai multe motive. În primul rând, trebuie luată în calcul atitudinea cercurilor conducătoare otomane care, sub nici o formă, nu mai puteau accepta deteriorarea pozițiilor deținute de Înalta Poartă la nordul Dunării. Această

¹²⁶ Paul Cernovodeanu, Costin Feneșan, *op.cit.*, p. 147.

¹²⁷ Gabriel Bădărau, *op.cit.*, II, p. 164.

situație a fost posibilă deoarece valoarea politică a Moldovei și a Țării Românești, pentru interesele otomane, a crescut, în mod simțitor, după pierderile teritoriale suferite de Înalta Poartă în Europa Est Centrală. În al doilea rând, trebui să ținem seama de maximalizarea programului politic polonez, la Dunărea de Jos, proces ce a făcut, ca pe parcursul întregului război, să se manifeste o ireconciliabilă contradicție imperio-poloneză.

Pe lângă acestea, nu trebuie neglijat rolul jucat chiar de către domnii români care, deși au urmărit, în mod constant, înlăturarea dominației otomane, au preferat, în cele din urmă, pentru binele țării, să păstreze, neschimbat, statutul juridic, avut până în acel moment. Hotărârea lor a fost luată ținând cont de interesele fundamentale ale țărilor române, păstrarea autonomiei interne, deziderat ce, în acel moment, nu se putea realiza decât sub umbrela protecție a Înaltei Porți. Soarta Transilvaniei, redusă la statutul unei simple provincii imperiale, cât și poziția de forță adoptată de Curtea de la Viena, în cadrul raporturilor cu Moldova și Țara Românească, au reprezentat importante semnale de alarmă, pentru domnii de la București și Iași, în privința adevăratelor scopuri urmărite de Casa de Austria în spațiul carpato-danubian.

Conștienți că cercurile conducătoare vieneze urmăreau doar înlocuirea suzeranității otomane, asupra țărilor române, cu cea a împăratului, românii au optat, în final, sub presiunea realității, pentru o conduită care să le asigure conservarea existenței statale și a unei minime autonomii interne. Astfel, ei au fost adepții unei politici prudente, în raporturile avute cu Curtea Imperială, vizibilă, în primul rând, în acele negocieri lungi și sterile purtate cu aceasta. Totuși, în momentele în care dominația otomană a devenit de nesuportat, Casa de Austria a fost *aliatul* spre care, de cele mai multe ori, s-au îndreptat speranțele românilor. Dar, cum în această perioadă statutul juridic preconizat Moldovei și Țării Românești, de către diplomația veneză, era net inferior celui conferit de Înalta Poartă, domnii români au ezitat să facă pasul decisiv spre tabăra creștină. La finalul acestui interval de timp important este faptul că domnii de la Iași și București, printr-o politică abilă de neangajament, într-un conflict care oricum îi depășea prin amploarea lui, au reușit să asigure țărilor române o autonomie internă suficientă pentru a le conserva individualitatea statală, într-un moment în care, în sud-estul Europei, mai multe teritorii au suferit schimbări dramatice în ceea ce privește statutul lor juridic.

Les Pays Roumains et la Sainte Ligue

- Résumé -

Cet article traite le problème de l'évolution dans le plan international des Pays Roumains entre 1683-1699, dans le contexte de la guerre habsbourgeo-ottomane. Il surprend des importants efforts de la diplomatie autrichienne pour la inclusion de ces territoires dans leur système politique, mais aussi l'attitude de la Moldavie, Valachie et de la Porte Ottomane sur cette situation.